

Discourse-Economic Analysis of the Right to the City in Iran: Government, Media, and Public Sector

Saeid Gholami¹, Atoosa Modiri^{2*} and Ali Tayebi³

1. PhD Student, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Urban Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.

* Corresponding Author, atmodiri@gmail.com

Received Date:

14/11/2024

Revise Date:

24/05/2025

Accepted Date:

27/05/2025

Published Date:

23/10/2025

Article Info

Abstract

This study employs a discourse-economic analysis to explore the roles of governmental, media, and public discourses in shaping urban justice and equitable resource distribution in Iran. Through critical discourse analysis, the findings reveal that media discourse significantly raises public awareness and applies social pressure, thereby reinforcing public discourse and amplifying civic demands. By spotlighting urban inequalities and social challenges, the media exerts considerable influence on policymakers to pursue more just urban policies. In parallel, public discourse—manifested through civic participation and protests—motivates policymakers to equitably distribute resources and address infrastructural shortcomings. While governmental discourse functions as the principal agent of urban policy and resource allocation, it is often constrained by macroeconomic priorities and financial limitations, rendering it unable to fully meet public needs and, at times, worsening inequalities between urban areas. This research underscores the necessity of fostering constructive interaction and synergy among these three discursive fields to achieve urban justice. In this regard, the study advocates for the innovative use of digital platforms to enhance communication and civic engagement. Digital platforms can empower citizens to directly express their needs and demands to officials, while enabling the media to more accurately reflect public concerns. Moreover, these platforms offer marginalized groups a vital space to voice their issues and participate meaningfully in urban policy discourse. The findings highlight that synergy between media, public, and governmental discourses can advance urban justice and promote fairer resource distribution. As such, the study recommends strengthening these interactions through digital platforms, which can facilitate inclusive dialogue and enhance alignment between governmental action and societal needs.

Keywords: Right to the city, media discourse, public discourse, governmental discourse, urban justice.

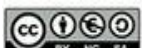
Articles extracted from Thesis
Volume 6, Issue 21, Autumn 2025
Pages 63 - 83

Cite this article:

Gholami, S., Modiri, A., & Tayebi, A. (2025). Discourse-Economic Analysis of the Right to the City in Iran: Government, Media, and Public Sector. *Journal of Economic Geography Research*, 63(83), 63-83.

<https://doi.org/10.30470/jegr.2025.2045081.1244>

2821-2266 © University of Zanjan.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

This study examines the concept of the "right to the city" within the distinct socio-economic landscape of Iran, employing a discourse-economic framework to analyze how governmental, media, and public discourses shape urban justice and the equitable distribution of resources. Originally articulated by Henri Lefebvre in 1968, the "right to the city" advocates for inclusive urban governance that goes beyond mere access to services by emphasizing active citizen participation in urban planning and decision-making. This notion is particularly pertinent in Iran, where stark urban inequalities—such as inadequate infrastructure, uneven access to public services, and expanding divides between affluent and marginalized neighborhoods—highlight the urgent need to assess how various discursive fields facilitate or obstruct the realization of urban justice.

Methodology

The research adopts a qualitative methodology, applying critical discourse analysis (CDA) to investigate the roles played by media, public, and governmental discourses in shaping urban policies and resource allocation. Drawing on Norman Fairclough's CDA model, the study explores how language embedded in each discourse contributes to the construction of social realities and power dynamics. Three primary data sources inform the analysis: (1) governmental texts including policy statements, urban development plans, and official reports; (2) media content such as news articles, opinion columns, and investigative journalism; and (3) public expressions through social media posts, petitions, and civic advocacy. The analysis identifies recurring themes, discursive strategies, and structural patterns that reveal each discourse's priorities, assumptions, and influence on urban governance.

Results and discussion

The findings demonstrate that each discourse plays a distinct yet interconnected role in shaping urban justice outcomes in Iran:

Media Discourse

Media discourse functions as a powerful engine for public awareness and critique of urban inequalities. Through reporting and commentary, the media highlights issues such as deficient infrastructure in low-income neighborhoods, substandard housing, and limited access to essential services. These representations not only educate the public but also intensify pressure on authorities to reform urban policies. For instance, extensive media coverage of the "Maskan Mehr" housing project has simultaneously acknowledged its affordability goals and criticized its infrastructural deficiencies, inadequate transportation links, and lack of services. This scrutiny contributes to public demand for more equitable and sustainable urban planning. Thus, media discourse catalyzes civic awareness and reinforces advocacy for spatial and social justice.

Public Discourse

Public discourse emerges from grassroots actions, including protests, community mobilizations, and social media advocacy. It reflects the lived experiences, grievances, and aspirations of citizens most affected by urban disparities. In Iran, public engagement has often focused on demands for improved transportation, enhanced services, and equitable resource distribution. Demonstrations in cities such as Tehran and Mashhad illustrate how collective voices can exert direct influence on policy decisions. Public discourse serves as a bottom-up mechanism that channels community demands into political processes, encouraging reforms that respond to the realities of disadvantaged populations.

Governmental Discourse

Governmental discourse is embedded in official policies, development plans, and budgetary decisions. As the primary actor responsible for enacting urban policy, the government holds the authority to shape spatial outcomes. However, this discourse is often guided by macroeconomic priorities, including reliance on oil revenues and a focus on large-

scale development projects. Such priorities can inadvertently deprioritize localized urban needs. Policies that favor economic growth in already prosperous urban zones may deepen spatial and social disparities by neglecting peripheral or underserved neighborhoods. Despite its strategic capacity, governmental discourse is frequently constrained by limited resources, institutional inertia, and competing national interests.

Digital Platforms as a Facilitator

The study emphasizes the transformative potential of digital platforms in bridging communication gaps between the three discursive domains. Social media, digital forums, and participatory platforms offer dynamic spaces where citizens can voice concerns, propose ideas, and directly engage with officials and the media. These platforms also enable journalists and media organizations to capture and amplify public sentiment more accurately. For marginalized communities, digital tools provide opportunities to assert their presence and demand inclusion in urban policymaking. As such, digital spaces serve as facilitators of transparency, responsiveness, and participatory governance. They encourage collaborative discourse that aligns policy decisions more closely with the real needs of the urban populace.

Conclusion

This research concludes that media, public, and governmental discourses each contribute uniquely to the pursuit of urban justice in Iran. Media discourse raises awareness and applies pressure for reform; public discourse articulates lived realities and civic demands; and governmental discourse, while authoritative, is limited by systemic constraints. Crucially, the study finds that synergistic interaction among these discourses is essential for realizing equitable urban outcomes. It recommends leveraging digital platforms as a means to enhance inter-discursive communication, promote inclusivity, and ensure that policy development is informed by a broad spectrum of social voices. Ultimately, fostering digital-

mediated synergy can lead to more democratic, transparent, and just urban governance.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

This research is derived from the doctoral dissertation of Mr. Saeid Gholami (first author) entitled "A Discourse Analysis of the Right to the City in Iran with a Focus on Urban Space," under the supervision of Dr. Atoosa Modiri (second author and corresponding author) and the advisory of Dr. Ali Tayebi (third author) at the Central Tehran Branch of Islamic Azad University.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are deeply grateful to all those whose valuable input and support facilitated the writing and completion of this article.

تحلیل گفتمانی-اقتصادی حق به شهر در ایران: دولت، رسانه و بخش عمومی

سعید غلامی^۱، آتوسا مدیری^{۲*} و علی طیبی^۳

۱. دانشجوی دکترا، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

۳. استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده شهرسازی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ دریافت:	تاریخ بازنگری:	تاریخ پذیرش:	تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۰۸/۲۴	۱۴۰۴/۰۳/۰۳	۱۴۰۴/۰۳/۰۶	۱۴۰۴/۰۸/۰۱

اطلاعات مقاله چکیده

این پژوهش با رویکرد تحلیل گفتمانی-اقتصادی به بررسی نقش گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی در تحقق عدالت شهری و توزیع عادلانه منابع در ایران می‌پردازد. با بهره‌گیری از روش تحلیل گفتمان انتقادی، نتایج نشان می‌دهد که گفتمان رسانه‌ای با افزایش آگاهی عمومی و طرح مطالبات مدنی کمک می‌کند. این گفتمان با برجسته‌سازی نابرابری‌ها و مشکلات اجتماعی در شهرها، فشار مؤثری بر سیاست‌گذاران وارد می‌کند تا در جهت اصلاحات عادلانه‌تر در سیاست‌های شهری حرکت کنند. در کنار آن، گفتمان عمومی از طریق مشارکت‌های مدنی و اعتراضات، سیاست‌گذاران را به توزیع عادلانه‌تر منابع و اصلاح زیرساخت‌ها ترغیب می‌کند. گفتمان دولتی، اگرچه به‌عنوان نهاد اصلی سیاست‌گذاری و تخصیص منابع شهری عمل می‌کند، به دلیل محدودیت‌های اقتصادی و اولویت‌های کلان، معمولاً قادر به پاسخگویی کامل به نیازهای عمومی نیست و در مواردی باعث تشدید نابرابری‌ها در مناطق مختلف شهری می‌شود. این پژوهش بر اهمیت تعامل سازنده و هم‌افزایی میان گفتمان‌های مختلف برای تحقق عدالت شهری تأکید دارد و در این راستا، استفاده از بسترهای دیجیتال را به‌عنوان راهکاری نوین برای بهبود شفافیت، تقویت ارتباطات و مشارکت شهروندان پیشنهاد می‌کند. بسترهای دیجیتال می‌توانند شهروندان را قادر سازند تا نیازها و درخواست‌های خود را به‌صورت مستقیم با مسئولان در میان بگذارند و رسانه‌ها نیز از این بسترها برای بازتاب دقیق‌تر مطالبات عمومی استفاده کنند، چرا که این ابزارها می‌توانند به بهبود شفافیت، تقویت ارتباطات و دستیابی به عدالت شهری کمک کنند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که هم‌افزایی میان گفتمان‌های مختلف (رسانه‌ای، عمومی و دولتی) و استفاده از بسترهای دیجیتال می‌تواند به تحقق عدالت شهری و توزیع عادلانه منابع کمک کند.

مقاله برگزیده از رساله دکتری
دوره ۶، شماره ۲۱، پاییز ۱۴۰۴
صص ۶۳-۸۳

کلید واژه‌ها: حق به شهر، گفتمان رسانه‌ای، گفتمان عمومی، گفتمان دولتی، عدالت اجتماعی.

atmodiri@gmail.com

*نویسنده مسئول:

ارجاع به این مقاله: غلامی، سعید؛ مدیری، آتوسا؛ و طیبی، علی. (۱۴۰۴). تحلیل گفتمانی-اقتصادی حق به شهر در ایران: دولت، رسانه و بخش عمومی، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، ۶(۲۱)، ۶۳-۸۳.

<https://doi.org/10.30470/jegr.2025.2045081.1244>

2821-2266 © University of Zanjan.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0/License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

بیان مسئله

در دهه‌های اخیر، مفهوم «حق به شهر» به یکی از محوری‌ترین مباحث در مطالعات شهری تبدیل شده است. این مفهوم که نخستین بار توسط هنری لوفور در سال ۱۹۶۸ مطرح شد، نه تنها به دسترسی عادلانه شهروندان به منابع و خدمات شهری اشاره دارد، بلکه بر مشارکت فعال آن‌ها در فرایندهای تصمیم‌گیری و بازتولید فضاهای شهری تأکید می‌کند (Lefebvre, 1968:28). در واقع، حق به شهر، واکنشی به الگوهای نابرابر شهری و گسترش روند کالایی‌سازی فضاهای عمومی است که امروزه به یکی از چالش‌های اساسی در سیاست‌گذاری شهری بدل شده است (Huchzermeyer, 2018:2; Purcell, 2002:102).

در ایران، تحقق حق به شهر با موانع متعددی مواجه است که در چند بعد قابل‌بررسی است. نخست، نابرابری‌های فضایی و اجتماعی یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیشروی حق به شهر محسوب می‌شود. مطالعات نشان می‌دهد که توسعه شهری در ایران به صورت نامتوازن صورت گرفته و شهرهای بزرگ با شکاف فزاینده‌ای میان مناطق برخوردار و محروم روبه‌رو هستند (Meshkini et al., 2021:3105). به‌عنوان مثال، مناطق حاشیه‌نشین بسیاری از کلان‌شهرها، دسترسی محدودی به زیرساخت‌های اساسی، امکانات آموزشی، بهداشتی و حمل‌ونقل عمومی دارند (Ebrahimi et al., 2023:7).

دومین چالش، فرایند کالایی‌سازی شهر است که در آن زمین، مسکن و خدمات شهری به‌عنوان کالاهای سرمایه‌ای در نظر گرفته می‌شوند و به‌جای تأمین منافع عمومی، در خدمت سوداگران و گروه‌های خاص قرار می‌گیرند (Samara et al., 2013:27). این مسئله باعث افزایش قیمت مسکن، کاهش فضاهای عمومی، و دشوارتر شدن دسترسی گروه‌های کم‌درآمد به حقوق شهری می‌شود. چنین روندی، به‌ویژه در شهرهای بزرگ، منجر به حذف گروه‌های فرودست از برخی مناطق شهری و گسترش حاشیه‌نشینی شده است (صفری، ۱۴۰۲: ۱۷۶).

علاوه بر این، حکمرانی شهری ناکارآمد و ضعف در سیاست‌گذاری‌ها، چالش دیگری است که حق به شهر را با محدودیت‌های جدی روبه‌رو کرده است. در بسیاری از موارد، سیاست‌های شهری بدون مشارکت واقعی شهروندان تدوین و اجرا می‌شود که این امر به نارضایتی عمومی و افزایش بی‌اعتمادی نسبت به نهادهای شهری منجر شده است (سلطان‌ملکی و همکاران، ۱۴۰۳: ۹۱). بسیاری از تصمیمات کلان‌شهری به‌جای پاسخگویی به نیازهای شهروندان، تحت تأثیر منافع گروه‌های اقتصادی و لابی‌های قدرتمند اتخاذ می‌شوند که این امر در تضاد با اصول عدالت فضایی و حق به شهر قرار دارد (Afrouz & Sajadzadeh, 2024:87).

یکی دیگر از عوامل کلیدی در شکل‌گیری گفتمان‌های مرتبط با حق به شهر، نقش رسانه‌ها است. رسانه‌ها به‌عنوان یکی از نهادهای تأثیرگذار در تولید و بازنمایی گفتمان‌های شهری، می‌توانند به طور هم‌زمان عاملی در جهت تحقق یا مانع‌تراشی برای حق به شهر باشند. از یک سو، رسانه‌های مستقل می‌توانند با بازتاب مشکلات شهروندان، به آگاهی‌بخشی و بسیج عمومی کمک کنند، اما از سوی دیگر، رسانه‌های وابسته به گروه‌های خاص ممکن است گفتمان‌هایی را ترویج دهند که در راستای حفظ منافع نخبگان شهری و بازتولید نابرابری‌های فضایی باشد (حسین‌پور رندی و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۷۴). بنابراین، بررسی نقش رسانه‌ها در شکل‌دهی به گفتمان‌های مربوط به حق به شهر، یکی از ابعاد کلیدی این پژوهش خواهد بود.

باتوجه به این چالش‌ها، تحلیل گفتمان‌های مختلف پیرامون حق به شهر در ایران، برای درک نحوه بازتولید نابرابری‌ها و ارائه راهکارهای عملی جهت تحقق عدالت شهری ضروری است. پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر یکی از گفتمان‌های دولتی، عمومی یا رسانه‌ای متمرکز بوده‌اند. درحالی‌که این پژوهش، برای نخستین بار، با رویکردی جامع به تحلیل سه گفتمان دولتی، رسانه‌ای و عمومی می‌پردازد تا چگونگی تأثیر تعامل و تقابل آن‌ها بر سیاست‌های شهری و عدالت فضایی بررسی کند.

رویکرد این پژوهش دارای چند نوآوری اساسی است:

- تحلیل هم‌زمان سه گفتمان اصلی: پژوهش‌های پیشین عمدتاً به یک گفتمان خاص توجه کرده‌اند، اما این مطالعه به تعاملات و تضادهای میان گفتمان‌های دولتی، رسانه‌ای و عمومی پرداخته و تأثیر آن‌ها بر سیاست‌های شهری بررسی می‌کند.

تحلیل گفتمانی-اقتصادی حق به شهر ... / غلامی و همکاران

• توجه به ابعاد اقتصادی - گفتمانی حق به شهر: این پژوهش علاوه بر تحلیل گفتمان، به سازوکارهای اقتصادی مؤثر در تحقق یا ممانعت از حق به شهر نیز می‌پردازد. نقش سیاست‌های اقتصادی، سرمایه‌گذاری‌های سوداگرانه، و الگوهای توزیع منابع در این زمینه مورد بررسی قرار خواهد گرفت (Bradlow, 2024:3).

• اتخاذ رویکرد داده‌محور: استفاده از روش‌های تحلیل گفتمان انتقادی¹ به همراه داده‌های شهری و آماری، امکان شناسایی دقیق‌تر نیازهای مناطق محروم و تحلیل عمیق‌تر شکاف‌های سیاست‌گذاری را فراهم می‌کند (Fairclough, 1992:3; Wodak & Meyer, 2015:2,25,21).

با این تحلیل، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش کلیدی است: چگونه تعامل و تقابل گفتمان‌های دولتی، رسانه‌ای و عمومی در ایران، بر تحقق حق به شهر و عدالت فضایی تأثیر می‌گذارد؟ همچنین، هدف پژوهش ارائه راهکارهایی برای تقویت هم‌افزایی میان این گفتمان‌ها، کاهش شکاف‌های ساختاری و بهبود وضعیت عدالت شهری در ایران است. این مطالعه، ضمن پر کردن خلأهای پژوهشی موجود، می‌تواند برای سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان شهری و کنشگران مدنی در مسیر تحقق «حق به شهر» راهگشا باشد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مفهوم حق به شهر

مفهوم «حق به شهر» برای نخستین بار توسط هنری لوفور، فیلسوف فرانسوی، در سال ۱۹۶۸ مطرح شد و به حق همه شهروندان برای بهره‌مندی از فضاها و امکانات شهری اشاره دارد. این مفهوم، فراتر از دسترسی به خدمات عمومی، بر مشارکت فعال شهروندان در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با محیط زندگی‌شان تأکید دارد و ابزاری برای بازپس‌گیری فضاهای شهری از واپایش اقتصادی - سیاسی محسوب می‌شود (Lefebvre, 1968; Harvey, 2008:18-19). این مفهوم در سال‌های اخیر به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، به یکی از مباحث اصلی عدالت اجتماعی تبدیل شده و به‌عنوان راهکاری برای مقابله با نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی در محیط‌های شهری مورد توجه قرار گرفته است (Purcell, 2014:143).

در ایران، مسئله «حق به شهر» به دلیل نابرابری‌های ساختاری و کمبود امکانات در مناطق کم‌برخوردار، چالشی اساسی محسوب می‌شود. در عین حال، به‌عنوان راهکاری برای کاهش فاصله طبقاتی، به‌ویژه در مناطق حاشیه‌نشین و مناطقی با دسترسی محدود به زیرساخت‌ها، به طور فزاینده‌ای مورد توجه قرار گرفته است (حبیبی و امیری، ۱۳۹۴: ۱۵؛ زمانی و اکبری، ۱۴۰۰: ۷۵). از طرفی نیز، چالش‌های ناشی از این نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی در بستر شهری، بحث حق به شهر را به ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تبدیل کرده است. در ادامه پژوهش، بخش‌های زیر به ترتیب دنبال می‌شود: مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش در مورد حق به شهر و روش‌شناسی پژوهش با تمرکز بر تحلیل گفتمان انتقادی، تحلیل یافته‌ها با تمرکز بر گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی در ایران و نهایتاً نتیجه‌گیری و پیشنهاداتی برای هم‌افزایی میان این گفتمان‌ها در راستای تحقق عدالت شهری.

چارچوب نظری تحلیل گفتمان

روش تحلیل گفتمان انتقادی که توسط نورمن فرکلاف توسعه یافته است، به بررسی روابط میان زبان و قدرت می‌پردازد و بر این اصل استوار است که گفتمان‌ها تنها بازتابی از واقعیت نیستند، بلکه نقش فعالی در شکل‌دهی به واقعیت‌ها و بازتولید روابط قدرت ایفا می‌کنند (Fairclough, 1992:4). این روش به محققان امکان می‌دهد تا ساختارهای اجتماعی و نابرابری‌ها را در گفتمان‌های مختلف بررسی کنند و نحوه تعاملات میان گفتمان‌های مختلف (مانند گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی) و تأثیر آن‌ها بر سیاست‌گذاری را تحلیل کنند. در این پژوهش، روش تحلیل گفتمان انتقادی به‌عنوان چارچوب نظری به‌کاررفته است تا نشان دهد چگونه گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی در ایران بر توزیع منابع شهری و عدالت اجتماعی اثر می‌گذارند و چگونه تضادها و تعاملات میان این گفتمان‌ها می‌تواند

¹ CDA

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۱، ۶۳-۸۳، پاییز ۱۴۰۴.

در ایجاد یا کاهش نابرابری‌های شهری نقش داشته باشد (Wodak & Meyer, 2015:25؛ کامیار راد و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۶۴).

پیشینه پژوهش

تحلیل گفتمانی - اقتصادی حق به شهر در ایران نشان‌دهنده تعامل پیچیده‌ای میان سیاست‌های دولتی، بازنمایی‌های رسانه‌ای و مشارکت بخش عمومی است. این مفهوم که در سطح جهان مورد توجه قرار گرفته، در ایران همچنان با چالش‌های متعددی روبه‌رو است و در چارچوب سیاست‌های شهری و عدالت اجتماعی اغلب از دیدگاه‌های سیاسی و اقتصادی بررسی شده است. در ادامه، پیشینه پژوهش در چهار حوزه کلیدی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

سیاست‌های دولتی و ساختار شهری

دولت ایران همواره توسعه شهری را تحت تأثیر تصمیمات سیاسی راهبردهای اقتصادی خود قرار داده است. به‌ویژه سیاست‌های توسعه‌ای که عمدتاً بر رشد فیزیکی شهرها متمرکز بوده و به عدالت فضایی و اجتماعی توجه کافی نشده است (سلطان ملکی و همکاران، ۱۴۰۳: ۸۱). بسیاری از سیاست‌های شهری بدون مشارکت شهروندان تدوین شده‌اند و عمدتاً با تمرکز بر منافع اقتصادی و سودآوری، به تشدید نابرابری‌ها دامن زده‌اند (Afrouz & Sajadzadeh, 2024:80). بر اساس مطالعه‌ی پیلهور و کامالی (۲۰۱۰)، ساختار ناپایدار شهری در ایران حاصل دخالت‌های دولتی غیرپایدار و عدم هماهنگی در حکمرانی فضایی بوده است (Pilehvar & Kamali, 2010: 45). مطالعات اخیر نشان می‌دهند که عدم شفافیت در سیاست‌گذاری‌های شهری و ضعف در حکمرانی، منجر به افزایش فاصله طبقاتی و محدود شدن دسترسی گروه‌های کم‌درآمد به امکانات شهری شده است (یزدانی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۳۶). علاوه بر این، دولت ایران در اجرای سیاست‌های شهری خود کمتر به مشارکت جامعه مدنی توجه کرده و بیشتر بر واپایش و نظارت تأکید داشته است که این امر به کاهش نقش شهروندان در فرایندهای تصمیم‌گیری شهری انجامیده است (Meshkini et al., 2021:2).

بازنمایی رسانه‌ای و برداشت عمومی

رسانه‌ها نقش مهمی در شکل‌دهی به گفتمان عمومی پیرامون حق به شهر ایفا می‌کنند. رسانه‌های دولتی عمدتاً تلاش می‌کنند دیدگاه‌های رسمی را تقویت کرده و سیاست‌های شهری را در راستای اهداف حکومتی بازنمایی کنند. در مقابل، رسانه‌های مستقل و شبکه‌های اجتماعی با ایجاد فضاهای آلت‌رناتیو، گفتمان‌های جایگزین را مطرح کرده و نقش مهمی در آگاهی‌بخشی و بسیج اجتماعی ایفا می‌کنند (Castells, 2010: 369).

مطالعات نشان داده‌اند که گفتمان رسانه‌ای در ایران از طریق برجسته‌سازی نابرابری‌ها و مشکلات اجتماعی، می‌تواند فشارهایی بر سیاست‌گذاران برای اصلاح سیاست‌ها ایجاد کند (حسین‌پور رندی و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۷۴). برای مثال، رسانه‌های اجتماعی در برخی جنبش‌های شهری توانسته‌اند موجب افزایش توجه عمومی به نابرابری‌های فضایی و ناکارآمدی سیاست‌های دولتی شوند. با این حال، همچنان چالش‌هایی مانند سانسور رسانه‌ای و محدودیت‌های قانونی برای فعالیت رسانه‌های مستقل در ایران وجود دارد که مانع از تأثیرگذاری کامل آن‌ها در شکل‌دهی به گفتمان حق به شهر می‌شود (Afrouz & Sajadzadeh, 2024: 87).

مشارکت بخش عمومی

نقش بخش عمومی در ترویج حق به شهر بسیار حیاتی است، اما در ایران اغلب به دلیل ناکارآمدی‌های بوروکراتیک و عدم وجود سازوکارهای مؤثر برای مشارکت شهروندان، این نقش محدود باقی‌مانده است (Meshkini et al., 2021:2). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که یکی از مشکلات اساسی در این زمینه، نبود ساختارهای مشارکتی واقعی است که امکان تأثیرگذاری شهروندان بر تصمیمات شهری را فراهم کند (یزدانی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۳۰).

تحلیل گفتمانی-اقتصادی حق به شهر ... / غلامی و همکاران

بررسی‌ها همچنین نشان می‌دهند که حرکت‌های اجتماعی و اعتراضات مردمی در مواردی توانسته‌اند بر سیاست‌گذاران فشار وارد کنند تا سیاست‌های شهری را در راستای عدالت اجتماعی بازنگری کنند (Purcell, 2014: 143,148). به‌عنوان مثال، در برخی شهرهای ایران، جنبش‌های محلی توانسته‌اند از تخریب برخی فضاهای عمومی جلوگیری کنند یا بر سیاست‌های شهری تأثیر بگذارند (فلاحی گیلان و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۲۸). مطالعه‌ی صفاری‌شلی (۲۰۲۳) نیز با تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی پس از انقلاب اسلامی، نشان می‌دهد که مطالبات عمومی اغلب به صورت گفتمان‌های مقاومت در برابر سیاست‌های رسمی ظاهر شده‌اند (Safari Shali, 2023: 452). باین‌حال، نبود نهادهای میانجی قدرتمند میان شهروندان و حکومت، مشارکت عمومی را با محدودیت‌های جدی مواجه ساخته است.

مقایسه بین‌المللی

مطالعات انجام‌شده در سایر کشورها نشان می‌دهند که تعامل میان دولت، رسانه و جامعه مدنی می‌تواند تأثیر چشمگیری بر تحقق حق به شهر داشته باشد. برای مثال، در برزیل، جنبش‌های شهری موفق شده‌اند از طریق رسانه‌ها و فشارهای اجتماعی، سیاست‌های مسکن را به نفع گروه‌های کم‌درآمد تغییر دهند (Holston, 2008: 147, 165-186). در هند، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که تمرکز بیش از حد بر توسعه اقتصادی بدون در نظر گرفتن نیازهای اجتماعی، باعث افزایش نابرابری‌های فضایی شده است. دولت هند در دهه‌های اخیر پروژه‌های کلان‌مقیاسی را در مناطق مرفه اجرا کرده که این امر موجب حاشیه‌نشینی بیشتر گروه‌های کم‌درآمد شده است (Dupont, 2011: 1,4,17).

در ایالات متحده، تحلیل گفتمان انتقادی نشان داده است که رسانه‌ها و جنبش‌های مدنی چگونه می‌توانند سیاست‌های شهری را به چالش کشیده و به‌عنوان ابزاری برای فشار بر دولت‌ها جهت تأمین عدالت اجتماعی و مسکن عمل کنند (Harvey, 2008: 20). همچنین در اروپا، پژوهش‌های کاستلز به بررسی نحوه تعامل گفتمان‌های رسانه‌ای و عمومی پرداخته‌اند و تأکید کرده‌اند که هماهنگی میان این گفتمان‌ها می‌تواند به کاهش شکاف طبقاتی و توسعه سیاست‌های پایدار شهری کمک کند (Castells, 2010: 369). به‌طور کلی مطالعات پیشین نشان می‌دهند که گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی هر یک به طور جداگانه نقش مهمی در شکل‌دهی سیاست‌های شهری دارند. برخی پژوهش‌ها تأکید کرده‌اند که گفتمان دولتی اغلب به دلیل اولویت‌های اقتصادی و مدیریتی، عدالت اجتماعی را در حاشیه قرار می‌دهد (یزدانی و همکاران، ۱۴۰۲). در مقابل، تحقیقات دیگر نشان داده‌اند که رسانه‌های مستقل و حرکت‌های مردمی می‌توانند تا حدی این نابرابری را جبران کنند (سلطان ملکی و همکاران، ۱۴۰۳: ۷۹). باین‌حال، هنوز پژوهش‌های جامع‌تری که تعامل و تضاد این گفتمان‌ها را به‌صورت هم‌زمان بررسی کند، در ایران انجام نشده است؛ بنابراین، پژوهش حاضر با تحلیل هم‌زمان این سه گفتمان، تلاش دارد درکی عمیق‌تر از سازوکارهای قدرت و نابرابری‌های شهری ارائه دهد و راهکارهایی برای هم‌افزایی میان این گفتمان‌ها پیشنهاد کند.

روش پژوهش

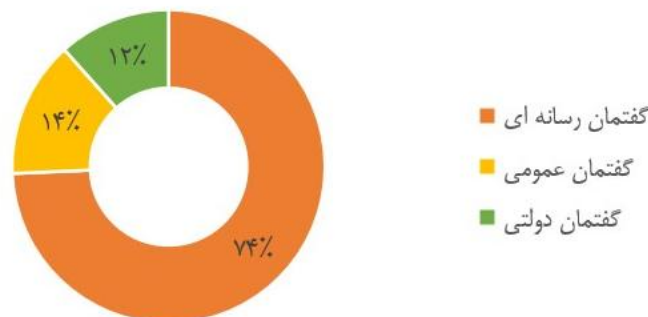
این تحقیق با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل گفتمان انتقادی صورت گرفته است. تحلیل گفتمان انتقادی روشی کیفی است که به مطالعه روابط قدرت، نابرابری‌ها و تضادها در ساختارهای اجتماعی از طریق بررسی زبان و گفتمان می‌پردازد. این روش که توسط «نورمن فرکلاف» در اوایل دهه ۱۹۹۰ توسعه یافت، به تحلیل متون، تعاملات و بافت اجتماعی پرداخته و تلاش می‌کند تا چگونگی بازتولید قدرت و نابرابری‌های اجتماعی در گفتمان‌ها را آشکار سازد (Fairclough, 1992:16,24). به‌منظور غنای نظری پژوهش و تحلیل عمیق‌تر گفتمان‌ها، از چارچوب‌های تحلیلی تئوریک فون دایک در حوزه ایدئولوژی (van Dijk, 1998) و نظریه پردازان جیمز جی. گی در تحلیل زبان و هویت‌های اجتماعی (Gee, 2014) نیز استفاده شده است. این منابع به درک بهتر نحوه شکل‌گیری و بازنمایی قدرت و هویت در گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی یاری رسانده‌اند. در این پژوهش، جامعه آماری شامل ۲۰۶ سند همراه با توزیع نسبی مرتبط با گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی در ایران بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰ بوده است. این اسناد شامل موارد زیر است:

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۱، ۶۳-۸۳، پاییز ۱۴۰۴.

- الف - محتوای اسناد دولتی: قوانین، برنامه‌ها، بیانیه‌ها و سایر اسناد منتشر شده مرتبط (۲۴ سند) توسط نهادهای دولتی مرتبط با موضوع حق به شهر که از طریق درگاه‌های دولتی و وبگاه‌های شهرداری‌ها مواضع مسئولین را منتشر شده‌اند، مورد بررسی قرار می‌گیرند. هدف از این تحلیل، شناسایی دیدگاه‌ها، سیاست‌ها و رویکردهای دولتی نسبت به این مفهوم است؛
- ب - محتوای اسناد رسانه‌ای: مقالات خبری، مقالات علمی - پژوهشی و اجلاس‌ها، تحلیل‌ها و گزارش‌های رسانه‌ای (۱۵۳ سند) که در این حوزه که دیدگاه‌های محققین، صاحب‌نظران و اخبار منتشر شده در روزنامه‌های کثیرالانتشار و جراید درباره موضوع حق به شهر مورد تحلیل قرار گرفت. هدف از این تحلیل، درک بازنمایی‌ها و گفتمان‌های رسانه‌ای در قبال این مفهوم است. از طرفی هم توزیع نسبی گفتمان‌ها نشان‌دهنده اهمیت گفتمان رسانه‌ای را به‌عنوان عامل مسلط در بازنمایی حق به شهر است (جدول ۱)؛
- ج - محتوای اسناد عمومی: پست‌های شبکه‌های اجتماعی، نامه‌های اعتراضی و بیانیه‌های مدنی (۲۹ سند) که توسط نهادهای مدنی مردمی و یا افراد کنشگر در شبکه‌های اجتماعی مورد مطالبه قرار می‌گیرد را شامل می‌شود. هدف از این تحلیل، شناسایی دیدگاه‌ها و مطالبات عمومی در قبال این مفهوم است (شکل ۱).
- در این پژوهش، رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی به‌عنوان ابزاری برای تحلیل گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی به کار گرفته شده است. هدف این است که نحوه تأثیرگذاری این گفتمان‌ها بر سیاست‌گذاری شهری و توزیع منابع شهری را با توجه به اثرات اقتصادی آن‌ها تحلیل کنیم. تمرکز بر سه گفتمان متفاوت، به ما کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری از تعاملات و تضادهای میان این گفتمان‌ها به دست آوریم. فرکلاف این روش را بر مبنای فرضیاتی استوار کرده که زبان و گفتمان‌ها می‌توانند واقعیت‌های اجتماعی و سیاسی را شکل دهند و با استفاده از آن‌ها می‌توان توزیع نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی را تغییر داد (Wodak & Meyer, 2015:22,30; Fairclough, 1992:15-16,24).

جدول ۱. تعداد و نوع گفتمان‌های بررسی شده

نوع گفتمان	تعداد اسناد	درصد
گفتمان دولتی	۲۴	۱۱/۶
گفتمان رسانه‌ای	۱۵۳	۷۴/۳
گفتمان عمومی	۲۹	۱۴/۱
جمع کل	۲۰۶	۱۰۰

شکل ۱. توزیع اسناد تحلیل شده بر اساس گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی

در این بخش از پژوهش، به بررسی و آماده‌سازی داده‌های جمع‌آوری شده برای تحلیل پرداخته می‌شود. این مرحله از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا کیفیت و دقت نتایج تحلیل به‌درستی پالایش داده‌ها وابسته است. با انجام این مراحل، داده‌های آماده‌سازی شده برای تحلیل در بخش بعدی آماده می‌شوند. این فرایند امکان دستیابی به نتایج دقیق‌تر و پاسخ به سؤالات پژوهش را فراهم می‌آورد. برای پالایش داده‌ها در این بخش از عامل‌های بازه زمانی، دسترسی کامل به متن الکترونیکی، نگارش به زبان فارسی بهره‌برداری شده است که

در ادامه روند تحلیل این داده‌ها به شرح زیر خواهد بود:

۱- کدگذاری و تحلیل محتوای متون گردآوری شده: داده‌های جمع آوری شده بر اساس دسته بندی محتوای عمومی، دولتی و رسانه ای به دقت مطالعه و کدگذاری شدند.

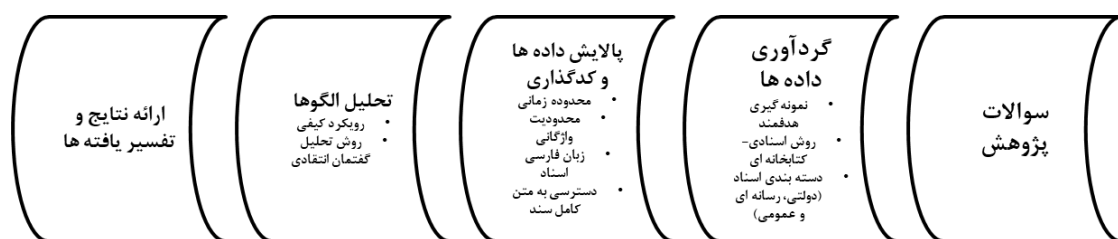
۲- شناسایی الگوها، موضوعات و گفتمان‌های برجسته و تحلیل آنها: ارتباطات میان مفاهیم و کدها شناسایی و دسته‌بندی شدند.

۳- تفسیر و تبیین یافته‌ها در چارچوب نظری پژوهش: بررسی عمیق روابط میان گفتمان‌های شناسایی شده و ساختارهای اقتصادی و اعلام نتایج به دست آمده.

بطور خلاصه جامعه آماری این پژوهش کیفی مطابق جدول شماره ۲ و شکل شماره ۲ شامل ۲۰۶ متن و توزیع نسبی در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰ است که شامل ۲۴ سند دولتی، ۱۵۳ متن رسانه‌ای و ۲۹ متن عمومی می‌باشد. نمونه‌ها به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند تا تنوع محتوایی و زمانی حفظ شود. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار مکس کیو دی‌ای^۱ بهره گرفته شده و کدگذاری داده‌ها به روش ترکیبی باز و محوری انجام گرفته است. در این مرحله، فرایند کدگذاری با راهنمایی کتاب دستورالعمل کدگذاری برای پژوهشگران کیفی نوشته جانی سالدانا انجام شده است که به طور مفصل مراحل کدگذاری، دسته‌بندی، و استخراج مضامین را تشریح کرده است (Saldaña, 2021).

جدول ۲. خلاصه روش‌شناسی پژوهش

مرحله	توضیحات
رویکرد و روش تحقیق	کیفی و تحلیل گفتمان انتقادی
منابع داده	اسناد دولتی، اسناد رسانه‌ای، اسناد عمومی
پالایش داده	حذف متون غیر مرتبط، یکپارچه‌سازی، استانداردسازی، تحلیل الگوها
تحلیل داده	کدگذاری، شناسایی الگوها و تفسیر یافته‌ها
جامعه آماری	متون مرتبط با موضوع حق به شهر
روش نمونه گیری و روش گردآوری داده	هدفمند و اسنادی-کتابخانه ای
بازه زمانی	۱۳۸۰-۱۴۰۰
تعداد سند پالایش شده و مبنای پژوهش	۲۰۶ سند

شکل ۲. فرایند روش‌شناسی پژوهش

در نهایت، یافته‌ها در چارچوب نظری تحلیل گفتمان انتقادی و با ارجاع به تعامل گفتمان‌ها با ساختارهای اقتصادی و اجتماعی تفسیر شده‌اند. به کارگیری تلفیقی از نظریه‌های زبان‌شناسی انتقادی، ایدئولوژی، و روش‌شناسی کیفی، پژوهش حاضر را به یکی از معدود مطالعات میان‌رشته‌ای در زمینه «حق به شهر» در ایران بدل کرده است.

یافته‌ها و بحث

تحلیل گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی (مشارکت عمومی و انتظارات اقتصادی شهروندان از حق به شهر)

این بخش به تحلیل اثرات اقتصادی گفتمان‌های سه‌گانه رسانه‌ای، عمومی و دولتی بر حق به شهر می‌پردازد. هر گفتمان به شیوه‌ای منحصر به فرد بر عدالت اجتماعی و اقتصادی تأثیر می‌گذارد و به نوبه خود، در تقویت یا تضعیف دسترسی عادلانه شهروندان به امکانات شهری نقش دارد.

گفتمان رسانه‌ای

رسانه‌ها به‌عنوان ابزارهای قدرتمند انتقال اطلاعات و بازتاب‌دهنده نابرابری‌ها، به آگاهی‌بخشی عمومی و تشویق به ایجاد تغییرات اجتماعی کمک می‌کنند. همان‌طور که در جدول شماره ۳ اشاره شده است، گفتمان رسانه‌ای در ایران با تمرکز بر مشکلات شهری مانند کمبود خدمات عمومی، مسکن نامناسب و دسترسی نابرابر به امکانات، نقش کلیدی در ایجاد فشار بر سیاست‌گذاران ایفا می‌کند. رسانه‌ها با پوشش گسترده موضوعاتی نظیر نبود فضای سبز در محله‌های فقیرنشین یا نابرابری در توزیع امکانات زیرساختی، توانسته‌اند توجه عمومی را جلب و انتقادات گسترده‌ای نسبت به سیاست‌های دولتی ایجاد کنند (حبیبی و امیری، ۱۳۹۴: ۱۴؛ Castells, 2010: 380). پژوهش آمریان (۲۰۲۱) با تمرکز بر پروژه‌ی پیاده‌راه‌سازی در تهران، نشان داد که رسانه‌ها چگونه توانسته‌اند با بازنمایی گفتمان عمومی، بر فرایند سیاست‌گذاری شهری اثرگذار باشند (Amerian, 2021: 20). علاوه بر بازتاب مشکلات، رسانه‌ها با ترویج و تبیین مفهوم «حق به شهر»، شهروندان را به مشارکت فعال در فرایندهای تصمیم‌گیری شهری ترغیب می‌کنند (حیدری و زارعی، ۱۳۹۸: ۲۰؛ آخوندزردینی، ۱۴۰۰: ۲۴۵).

پروژه مسکن مهر یکی از نمونه‌های برجسته‌ای است که رسانه‌ها با پوشش گسترده آن، به بازنمایی مشکلات و تأثیرات منفی آن بر اقشار کم‌درآمد پرداخته‌اند. این پروژه، باهدف تأمین مسکن ارزان‌قیمت برای اقشار آسیب‌پذیر، در مناطق حاشیه‌ای شهرها اجرا شد. با این حال، رسانه‌ها بارها به عدم دسترسی ساکنان این مناطق به زیرساخت‌های کافی مانند حمل‌ونقل عمومی، مراکز آموزشی و بهداشتی اشاره کرده‌اند (علاء‌الدینی و جمشیدی نسب، ۱۳۹۵: ۲۲۴-۲۲۵) و این موضوع باعث افزایش انتقادات و فشار بر سیاست‌گذاران شده است (کامیار راد و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۷۰).

رسانه‌ها با استفاده از زبان رسمی و تخصصی به تبیین مشکلات پرداخته و از واژگان مرتبط با شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری برای تحلیل دقیق‌تر مسائل بهره گرفته‌اند (اشتیاقی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۲۸). همچنین، آن‌ها با انتقال اقدامات شهرداری‌ها و مسئولین در مواجهه با چالش‌ها و پیشنهادهای ارائه‌شده، به‌نوعی نقش واسطه میان شهروندان و دولت را ایفا کرده‌اند برای مثال روزنامه اعتماد با تیتیر «زنان و حق بر شهر یک اصل پایدار و نیاز اجتماعی» به دنبال ایفای نقش واسطه‌ای مابین شهروندان (نیازهای زنان) و دولت است (روزنامه اعتماد، ۱۴۰۰).

از مجموع ۲۰۶ سند مورد تحلیل، ۱۵۳ سند (۷۴.۳ درصد) متعلق به گفتمان رسانه‌ای بودند. یعنی بیش از ۶۰ درصد از مطالب رسانه‌ای به موضوع نابرابری‌های شهری و چالش‌های مرتبط با عدالت اجتماعی پرداخته‌اند. از میان این مطالب، ۴۵ درصد به‌صورت مستقیم به مشکلات مسکن (مانند پروژه مسکن مهر) و ۳۰ درصد به زیرساخت‌های شهری اشاره کرده‌اند (علاء‌الدینی و جمشیدی نسب، ۱۳۹۵: ۲۵۰). این امر نشان می‌دهد که گفتمان رسانه‌ای از لحاظ کمی، گفتمان غالب در بازنمایی مفاهیم مربوط به «حق به شهر» بوده است. به‌ویژه مضامینی چون عدالت فضایی، شفافیت و مطالبه‌گری مدنی در این گفتمان پررنگ‌تر از سایر گفتمان‌ها ظاهر شده‌اند. در واقع رسانه‌ها با پرداختن به موضوعاتی چون مسکن، حمل‌ونقل، فضاهای عمومی و مشارکت شهروندان، به تقویت حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی و تشویق به مشارکت در تصمیم‌گیری‌های شهری کمک می‌کنند (خدایاری مطلق و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۰۹-۲۱۰). علاوه بر این، رسانه‌ها با تأکید بر اهمیت مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌های شهری، نقش مهمی در ارتقای دموکراسی شهری ایفا می‌کنند (دیانک شوری، ۱۳۹۷: ۱۶). آن‌ها با پوشش فعالیت‌های مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد، به توانمندسازی شهروندان و تقویت جامعه مدنی

تحلیل گفتمانی-اقتصادی حق به شهر ... / غلامی و همکاران

کمک کرده‌اند. رسانه‌ها با ایجاد فضایی برای گفتگو و تبادل نظر، به توسعه آگاهی عمومی نسبت به مسائل شهری و حقوق شهروندی کمک می‌کنند و از این طریق، اراده جمعی برای دستیابی به یک شهر عادلانه و پایدار شکل می‌گیرد. برای مثال سایت خبری زیتون با تیتراژ «حق به شهر» تا ۳۰ درصد کابینه در تلاش است پیگیری گروهی زنان را برای تحقق عدالت در مورد خودشان را به منحصه ظهور برساند (سایت خبری زیتون، ۱۳۹۶).

درواقع از منظر اقتصادی، رسانه‌ها با نقد ساختارهای قدرت و سیاست‌های دولتی، به چالش کشیدن وضعیت موجود می‌پردازند و به شناسایی ناکارآمدی‌ها و بهبود فرایندهای تصمیم‌گیری و تخصیص منابع شهری کمک می‌کنند (آخوندزردینی، ۱۴۰۰: ۱۹۳). رسانه‌ها با افشای تخلفات اداری و فساد در پروژه‌های شهری، مسئولان را وادار به پاسخگویی کرده و در راستای تقویت شفافیت و عدالت اجتماعی نقش مهمی ایفا کرده‌اند (بوستان احمدی، ۱۴۰۰: ۲۴۵). بنابراین، رسانه‌ها در ایران به‌عنوان یک نیروی محرکه برای تغییرات اجتماعی عمل کرده و با ترویج ارزش‌های عدالت اجتماعی و «حق به شهر»، به بهبود شرایط زندگی شهری و ارتقای حقوق شهروندان کمک می‌کنند.

جدول ۳. مضامین کلیدی در گفتمان رسانه‌ای پیرامون مشارکت عمومی و عدالت اقتصادی

شاخص	میزان تکرار در اسناد (درصد)	نمونه مصادیق گفتمان رسانه‌ای
مشارکت شهروندی در مدیریت شهری	۳۱	درخواست برای حضور مردم در شورایی‌ها و بودجه‌ریزی شهری
عدالت اقتصادی و فضایی	۲۸	نقد بر تبعیض در خدمات شهری در مناطق پایین‌نشین
پاسخگویی نهادهای عمومی	۲۱	پیگیری رسانه‌ای کم‌کاری در پروژه‌های مسکن مهر
انتقاد از سیاست‌های شهری	۲۰	گزارش‌هایی درباره ناکارآمدی شهرداری در توزیع عادلانه منابع

گفتمان عمومی

گفتمان عمومی شامل اعتراضات، درخواست‌ها و مشارکت مردمی است که به دنبال تحقق عدالت اقتصادی و دسترسی عادلانه به منابع شهری هستند. این گفتمان معمولاً در واکنش به مشکلات اقتصادی و نابرابری‌های اجتماعی ایجاد می‌شود و با ایجاد فشار بر دولت، تلاش می‌کند تا سیاست‌گذاران را به تغییرات ضروری و تخصیص عادلانه‌تر منابع سوق دهد. این مشارکت‌ها در قالب تجمعات مردمی، اعتراضات و نظرسنجی‌های عمومی به شکل قدرتمندی در شکل‌دهی به سیاست‌های شهری اثرگذار هستند (Purcell, 2014: 143,147,149؛ زمانی و اکبری، ۱۴۰۰: ۷۷).

همان‌گونه که در جدول شماره ۴ اشاره شده است، در ایران نیز اعتراضات مردمی در شهرهای بزرگ مانند تهران و مشهد برای دسترسی به مسکن و خدمات شهری عادلانه نمونه‌هایی از گفتمان عمومی در این زمینه هستند. به‌عنوان مثال، اعتراضات مردمی در حاشیه شهرها برای توسعه زیرساخت‌ها و خدمات عمومی، نشان‌دهنده نارضایتی از وضعیت موجود و درخواست شهروندان برای توزیع عادلانه‌تر منابع است. این نارضایتی‌ها اغلب به تخصیص بودجه‌های بیشتری از سوی دولت به پروژه‌های حمل‌ونقل عمومی یا زیرساخت‌های بهداشتی در مناطق کم‌برخوردار منجر شده است (سالاری و صفوی سهی، ۱۳۹۶: ۱۲۲).

علاوه بر این، گفتمان عمومی در بازه زمانی پژوهش به تشکیل شبکه‌های مردمی و محلی برای نظارت بر تخصیص منابع شهری منجر شده است. این شبکه‌ها با تقویت انسجام اجتماعی، بستری برای همکاری‌های جمعی و اجرای پروژه‌های محلی ایجاد کرده‌اند (سلیمانی و وثوقی، ۱۳۹۵: ۲۰۶). همچنین، تمرکز گفتمان عمومی بر موضوعات زیست‌محیطی، از جمله اعتراضات به قطع درختان یا فعالیت‌های آلاینده در مناطق مسکونی، نشان‌دهنده تأثیر بسزای این گفتمان در طرح مسائل زیست‌محیطی در سیاست‌گذاری‌های شهری است (توکل نیا و اکبریان، ۱۳۹۰: ۴۵).

یکی دیگر از نقش‌های مهم گفتمان عمومی، مطالبه شفافیت و پاسخ‌گویی دولت بوده است. شهروندان با استفاده از کارزارهای اجتماعی، تجمعات و نامه‌های سرگشاده، از دولت خواسته‌اند تا اطلاعات مربوط به نحوه تخصیص بودجه و اولویت‌بندی منابع شهری را به طور

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۱، ۶۳-۸۳، پاییز ۱۴۰۴.

شفاف ارائه کند. این فشارها باعث شده است برخی شوراهای شهری، گزارش‌های مالی بیشتری منتشر کنند و روند اطلاع‌رسانی به شهروندان را بهبود بخشند (شیخی، ۱۴۰۲: ۱۷). همچنین، ترویج استفاده از ابزارهای دیجیتال برای مشارکت عمومی یکی از اقدامات کلیدی گفتمان عمومی در این بازه بوده است. پلتفرم‌های آنلاین به فضایی تبدیل شده‌اند که شهروندان می‌توانند از طریق آن‌ها مطالبات خود را به طور مستقیم به مسئولان منتقل کنند. این ابزارها به‌ویژه در پویش‌های مرتبط با بهبود زیرساخت‌های شهری بسیار مؤثر بوده‌اند (رضادوست و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۷۴).

در این راستا، پژوهش‌ها نشان می‌دهند که مشارکت شهروندان در مدیریت شهری و استفاده از فرآیندهای دموکراتیک، به تشکیل شبکه‌های مردمی و تقویت انسجام اجتماعی منجر می‌شود (سلیمانی و وثوقی، ۱۳۹۵: ۱۵). همچنین، بررسی‌ها حاکی از آن است که گفتمان عمومی با تأکید بر مسائل زیست‌محیطی، نقش مهمی در سیاست‌گذاری‌های شهری ایفا می‌کند (اشتیاقی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۴۰). از سوی دیگر، مطالبه شفافیت و پاسخ‌گویی دولت توسط شهروندان، به بهبود اطلاع‌رسانی و افزایش انتشار گزارش‌های مالی منجر شده است. ترویج استفاده از ابزارهای دیجیتال نیز بستری برای مشارکت عمومی فراهم کرده و ارتباط مستقیم شهروندان با مسئولان را تسهیل نموده است (سلیمانی و وثوقی، ۱۳۹۵: ۲۰-۱۸).

بر اساس تحلیل ۲۹ سند مرتبط با گفتمان عمومی، حدود ۷۰ درصد از مطالب به نارضایتی عمومی از نابرابری‌های شهری و درخواست برای بهبود زیرساخت‌ها و خدمات شهری پرداخته‌اند. از میان این مطالب، ۵۰ درصد مستقیماً به اعتراضات مردمی مرتبط با کمبود امکانات شهری، نظیر حمل‌ونقل عمومی و فضای سبز، اشاره کرده‌اند. همچنین، ۳۰ درصد از مطالب بر درخواست‌هایی نظیر شفافیت در تخصیص بودجه و عدالت در توزیع منابع تمرکز داشته‌اند. این داده‌ها نشان‌دهنده نقش پررنگ گفتمان عمومی در طرح مطالبات مردمی و ایجاد فشار مستقیم بر دولت برای تغییر سیاست‌ها است. بطور خلاصه در گفتمان عمومی، مفهوم مشارکت شهروندی با فراوانی ۱۵ مورد (۲۹.۴ درصد از کل مضامین این گفتمان) بیشترین بسامد را داشته است. این موضوع نشان‌دهنده اهمیت نقش کنشگران مردمی در مطالبه‌گری حق به شهر است. در مقابل، توسعه زیرساختی کمترین میزان بازنمایی را داشته است (۲ مورد، معادل ۳.۹ درصد).

جدول ۴. مؤلفه‌های کلیدی در گفتمان عمومی پیرامون انتظارات از حق به شهر

مؤلفه‌ها	بسامد نسبی در اسناد (درصد)	جلوه‌های گفتمان عمومی
دسترسی برابر به خدمات شهری	۳۵	مطالبه شهروندان برای عدالت در حمل‌ونقل و بهداشت
مطالبات اقتصادی	۲۷	درخواست کاهش هزینه مسکن و اجاره در مناطق پیرامونی
امنیت اجتماعی و رفاه شهری	۲۲	نارضایتی از افزایش جرم در محلات کم‌برخوردار
مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها	۱۶	اعتراضات به تصمیمات یک‌جانبه مدیریت شهری

گفتمان دولتی

گفتمان دولتی در ایران از طریق سیاست‌ها و برنامه‌های مختلفی نظیر پروژه‌های توسعه مسکن، حمل‌ونقل عمومی و زیرساخت‌های شهری، بر توزیع منابع شهری تأثیرگذار است. اما به دلیل محدودیت‌های بودجه‌ای، اولویت‌های سیاسی و اقتصادی، و تمرکز بر برخی مناطق خاص، این سیاست‌ها گاهی به‌جای کاهش نابرابری، موجب تشدید آن‌ها می‌شوند. به‌عنوان مثال، پروژه‌هایی مانند مسکن مهر که باهدف تأمین مسکن برای اقشار کم‌درآمد ایجاد شد، به دلیل تمرکز بر مناطق حاشیه‌ای و نبود زیرساخت‌های کافی نتوانسته است به بهبود کیفیت زندگی در این مناطق کمک شایانی کند (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۶؛ Gleeson, 2014).

از دیگر نمونه‌ها با توجه به یافته‌های این گفتمان که به طور خلاصه در جدول شماره ۵ آمده است می‌توان به سیاست‌های اقتصادی دولت برای جذب سرمایه‌گذاری در مناطق خاصی از شهرهای بزرگ مانند تهران اشاره کرد. تمرکز دولت بر توسعه اقتصادی و پروژه‌های بزرگ در مناطق مرفه‌تر و مرکزی شهرها، موجب تشدید نابرابری در دسترسی به منابع و امکانات شهری برای مناطق کم‌برخوردار شده است. این تمرکز سرمایه‌گذاری‌ها باعث شده که مناطق حاشیه‌ای و کم‌درآمد از امکانات اولیه نظیر حمل‌ونقل عمومی، فضاهای سبز و

تحلیل گفتمانی-اقتصادی حق به شهر ... / غلامی و همکاران

امکانات بهداشتی کافی برخوردار نباشند و ساکنان این مناطق همچنان با مشکلات اقتصادی و اجتماعی دست‌وپنجه نرم کنند (حبیبی و امیری، ۱۳۹۴: ۱۸؛ کامیار راد و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۷۲-۲۷۳).

یکی دیگر از نقش‌های گفتمان دولتی در بازه زمانی پژوهش، تمرکز بر بازتوزیع منابع از طریق اصلاحات مالیاتی و تعرفه‌های شهری بوده است. دولت با افزایش مالیات بر دارایی‌های تجملی شهری و تغییر ساختار تعرفه‌های خدمات شهری در مناطق مرفه، تلاش کرده است بخشی از درآمد حاصل را به مناطق محروم‌تر تخصیص دهد. هرچند این سیاست‌ها با مقاومت نهادهای ذی‌نفع مواجه شده‌اند، اما نشان‌دهنده تلاشی برای کاهش نابرابری‌های طبقاتی هستند (ایزدخواستی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۲۱). گفتمان دولتی همچنین در برخی اسناد، بر توسعه پایدار شهری با تأکید بر سیاست‌های محیط‌زیستی تأکید داشته است. برنامه‌هایی مانند توسعه فضاهای سبز شهری، کاهش آلاینده‌ها و بهبود دستگاه مدیریت پسماند از جمله اقدامات پیشنهادی بوده‌اند. با این حال، اجرای این برنامه‌ها به دلیل ضعف در هماهنگی بین‌بخشی و کمبود منابع مالی، به طور کامل محقق نشده است (ارغان و شعبانی، ۱۳۹۶: ۶۲).

از دیگر محورهای گفتمان دولتی، تقویت مشارکت عمومی از طریق شفافیت در تصمیم‌گیری‌های شهری بوده است. دولت با ایجاد پلتفرم‌هایی برای انتشار اطلاعات عمومی نظیر بودجه پروژه‌های شهری و ارائه فرصت برای مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها، تلاش کرده است اعتماد عمومی را افزایش دهد. این اقدام، به‌ویژه در شهرهای بزرگ، به ارتقای نقش شهروندان در برنامه‌ریزی شهری کمک کرده است (سمیعی و بزی، ۱۴۰۲: ۲۲۵). در راستای تأمین مسکن اجتماعی، گفتمان دولتی به حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر نظیر زنان سرپرست خانوار و سالمندان پرداخته است. با این حال، کمبود بودجه و نبود سیاست‌های اجرایی منسجم، اغلب مانع تحقق کامل این اهداف شده است. در مواردی نیز تمرکز بر تأمین کمیت مسکن، موجب کاهش کیفیت آن شده است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۴). همچنین، در بازه زمانی پژوهش، دولت با سرمایه‌گذاری در پروژه‌های حمل‌ونقل عمومی نظیر توسعه خطوط مترو و اتوبوس‌های سریع‌السیر، تلاش کرده است به کاهش ترافیک و بهبود دسترسی شهری کمک کند. با این حال، این پروژه‌ها به دلیل تمرکز بر مناطق مرکزی شهر و کمبود زیرساخت در مناطق حاشیه‌ای، نتوانسته‌اند به طور متوازن نیازهای تمامی شهروندان را برآورده کنند (فلاح منشادی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۹).

بر اساس تحلیل ۲۴ سند دولتی، بیش از ۸۰ درصد از سیاست‌ها و بیانیه‌های دولتی به برنامه‌های توسعه زیرساخت‌ها و مسکن پرداخته‌اند. از این میزان، ۶۰ درصد بر پروژه‌های عمرانی و توسعه شهری در مناطق خاص، نظیر مسکن مهر، تمرکز داشته‌اند. همچنین، ۴۰ درصد از اسناد دولتی به اصلاحات قانونی و سیاست‌های کلی مرتبط با عدالت اجتماعی و کاهش نابرابری‌های شهری اشاره کرده‌اند. این داده‌ها بیانگر این است که گفتمان دولتی علی‌رغم تمرکز بر پروژه‌های بزرگ‌مقیاس، به دلیل محدودیت‌های اقتصادی و اولویت‌های کلان، گاه قادر به پاسخگویی کامل به نیازهای شهروندان نیست و همین موضوع منجر به ایجاد تضاد میان انتظارات عمومی و سیاست‌های دولتی شده است.

تحلیل ۲۰۶ سند مرتبط با سه گفتمان اصلی رسانه‌ای، عمومی و دولتی در بازه زمانی مورد بررسی، تفاوت‌ها و برخی هم‌پوشانی‌های معنادار میان مضامین مورد تأکید هر یک از این گفتمان‌ها را آشکار می‌سازد. این تفاوت‌ها در راستای نحوه مواجهه با مفهوم «حق به شهر» و ترجیح مؤلفه‌های خاص از سوی هر گفتمان قابل تفسیر است. همان‌طور که در جدول شماره ۶ و شکل شماره ۳ مشاهده می‌شود، گفتمان عمومی با اختصاص ۳۹ درصد از مضامین به «عدالت اجتماعی»، بیشترین تمرکز را بر مطالبات عدالت‌محور و نقد نابرابری‌ها دارد. در همین راستا، گفتمان رسانه‌ای نیز بیشترین تأکید را بر «عدالت اقتصادی» با سهم ۲۸ درصدی داشته و از منظر رسانه‌ای، عدالت را از خلال نقد توزیع ناعادلانه منابع و امکان‌ها بازنمایی کرده است. در مقابل، گفتمان دولتی بیشترین تأکید را بر حوزه‌های اجرایی و ساختاری دارد؛ به‌گونه‌ای که سهم آن در «سیاست‌گذاری شهری» و «توزیع منابع» به ترتیب ۳۴ درصد و ۳۰ درصد بوده است. این امر نشان می‌دهد که این گفتمان بیشتر بر مدیریت بالاب‌پایین و نهادمحور تأکید دارد و در مضامینی چون مشارکت عمومی یا نقد مدیریت شهری، سهم و تأثیرگذاری محدودی داشته است.

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۱، ۶۳-۸۳، پاییز ۱۴۰۴.

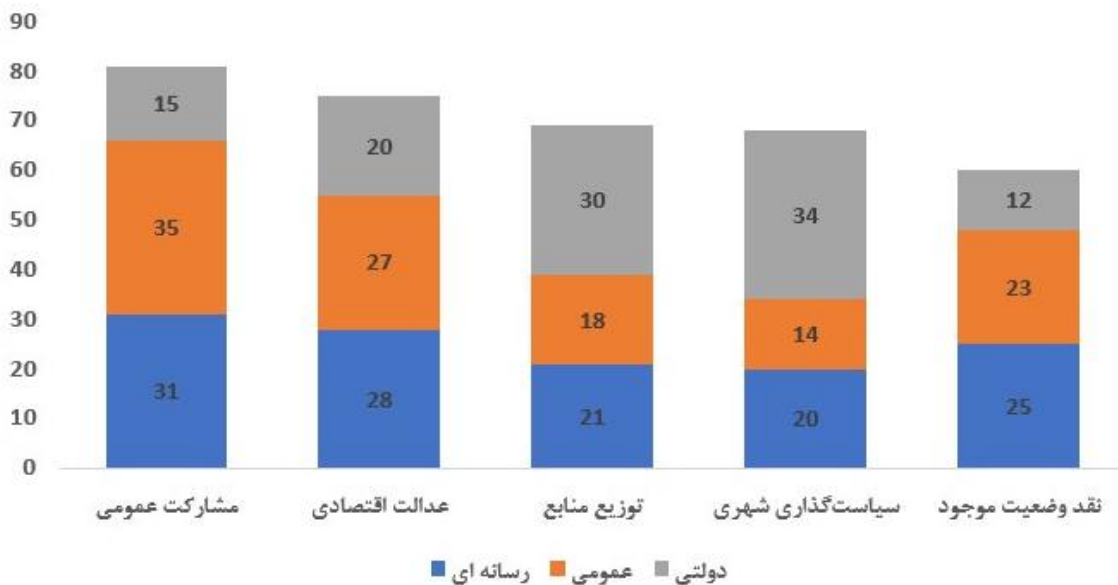
جدول ۵. شاخص‌های گفتمان دولتی پیرامون حق به شهر

شاخص‌های گفتمان دولتی	بسامد نسبی در اسناد (درصد)	نمونه مصادیق گفتمان دولتی
توسعه زیرساخت شهری	۲۶	طرح‌های احداث مترو، بزرگراه و نوسازی بافت فرسوده
عدالت در توزیع منابع	۲۲	اختصاص بودجه به مناطق کم‌برخوردار در برنامه توسعه شهری
برنامه‌ریزی متمرکز و بالا به پایین	۲۰	تاکید بر رویکرد از بالا در تعیین سیاست‌ها و طرح‌های شهری
تأمین مسکن و رفاه	۱۸	ساخت مسکن ملی، پروژه‌های حمایتی برای اقشار خاص
مشارکت اجتماعی و فرهنگی	۱۴	اشاره به برنامه‌هایی برای توانمندسازی محله‌ها و سازمان‌های محلی

این الگوها بیانگر آن است که درک هر گفتمان از «حق به شهر» نه تنها از منظر نظری، بلکه در اولویت‌بندی مسائل شهری و شیوه مواجهه با آن‌ها نیز با یکدیگر متفاوت است. استفاده از داده‌های کمی و ارجاع دقیق به آن‌ها، در کنار تحلیل‌های کیفی، به انسجام علمی و شفافیت بیشتر یافته‌های پژوهش کمک می‌کند.

جدول ۶. مقایسه تأثیر گفتمان‌های سه‌گانه بر مؤلفه‌های کلیدی سیاست‌گذاری شهری در ایران (براساس تحلیل ۲۰۶ سند)

گفتمان	مشارکت عمومی (درصد)	عدالت اقتصادی (درصد)	توزیع منابع (درصد)	سیاست‌گذاری شهری (درصد)	نقد وضعیت موجود (درصد)	نسبت تأثیر در اسناد (درصد)
رسانه ای	۳۱	۲۸	۲۱	متوسط (۲۱)	بالا (۲۵)	۳۵
عمومی	۳۵	۲۷	۱۸	پایین (۱۸)	بالا (۲۳)	۳۳
دولتی	۱۵	۳۴	۳۰	بالا (۳۴)	پایین (۱۲)	۳۲

شکل ۳. مقایسه تطبیقی میزان تأکید گفتمان‌ها بر مؤلفه‌های کلیدی حق به شهر (درصد)

نتایج جدول شماره ۶ و شکل شماره ۳ نشان می‌دهد که:

- گفتمان رسانه‌ای که بر پایه ۱۵۳ سند شکل گرفته، عمدتاً به مضامینی مانند «مسکن» و «زیرساخت‌ها» پرداخته است و بیش از ۶۰ درصد محتوای آن به چالش‌های نابرابری شهری اختصاص دارد. رسانه‌ها از طریق بازتاب مشکلات شهری، افزایش حساسیت عمومی نسبت به نابرابری‌ها، و فشار بر سیاست‌گذاران، نقش فعالی در تغییر جهت‌گیری سیاستی دارند. سهم قابل‌توجهی از این گفتمان به عدالت اجتماعی (۳۴ درصد) و شفافیت (۱۹ درصد) اشاره دارد.
- گفتمان عمومی با ۲۹ سند، بیان‌گر نارضایتی گسترده مردم از وضعیت موجود است. حدود ۷۰ درصد محتوای این گفتمان معطوف به مضامینی چون عدالت اجتماعی و مشارکت عمومی است که نشان‌دهنده حضور پررنگ صداهای مردمی در نقد ساختارهای شهری و تلاش برای تغییر از طریق ابزارهایی نظیر اعتراضات، جنبش‌های مردمی و کنشگری اجتماعی است. بالاترین سهم در عدالت اجتماعی (۳۹ درصد) و مشارکت عمومی (۲۹ درصد) در این گفتمان دیده می‌شود.
- گفتمان دولتی با ۲۴ سند، بیشترین تأکید را بر توسعه زیرساخت و اجرای پروژه‌های ملی مانند «مسکن مهر» دارد. این گفتمان از طریق بودجه‌ریزی، برنامه‌ریزی‌های عمرانی و تصمیم‌گیری‌های بالا به پایین، سعی در بازتعریف فضای شهری دارد. با وجود تأکید بر عدالت اجتماعی (۳۸ درصد)، میزان مشارکت عمومی در این گفتمان بسیار کم (۱۰ درصد) است که نشان از ساختار بروکراتیک و محدودیت در پاسخ به نیازهای واقعی جامعه دارد.

مرور نتایج تحلیل‌های کمی و کیفی نشان می‌دهد که گفتمان رسانه‌ای در حوزه‌های عدالت اجتماعی، نقد وضعیت موجود و شفافیت نقش فعالی ایفا کرده و سهم ۳۵ درصدی آن در تأثیرگذاری بر اسناد نشان‌دهنده نفوذ بالای آن در شکل‌دهی افکار عمومی و جهت‌دهی سیاست‌هاست. گفتمان عمومی نیز با تمرکز بر عدالت و مشارکت، نقشی مطالبه‌گرانه و نقدمحور دارد. در مقابل، گفتمان دولتی عمدتاً بر سیاست‌گذاری و توسعه زیرساخت‌ها متمرکز بوده و در مضامینی چون مشارکت عمومی یا نقد مدیریت شهری ضعف دارد.

تحلیل مقایسه‌ای و تبیین تعاملات و تضادهای گفتمانی

بر پایه تحلیل انجام‌شده، سه گفتمان رسانه‌ای، عمومی و دولتی دارای تفاوت‌ها و برخی هم‌پوشانی‌ها در مواجهه با مفهوم «حق به شهر» هستند. این تفاوت‌ها عمدتاً ناشی از جایگاه اجتماعی، هدف‌گذاری، و سطح مداخله‌ی هر گفتمان در فرایند بازآفرینی شهری است. گفتمان عمومی عمدتاً بر مؤلفه‌هایی چون «عدالت اجتماعی» و «حق بر بقا در فضا» تأکید دارد؛ مسائلی که از دل زیست روزمره و تجربه نابرابری‌های ساختاری برآمده‌اند. گفتمان رسانه‌ای با گرایشی تحلیلی‌تر، بر «عدالت اقتصادی» و نقد سیاست‌های شهری تمرکز دارد، درحالی‌که گفتمان دولتی بیشتر به مضامینی چون «سیاست‌گذاری شهری» و «مدیریت منابع» گرایش داشته و مشارکت را اغلب در چارچوبی کنترل‌شده بازنمایی کرده است.

این تفاوت‌های معنایی، در جدول ۶ و نمودار تطبیقی شکل ۲ نیز بازتاب یافته‌اند. برای نمونه، درحالی‌که «عدالت اجتماعی» با ۳۹ درصد بیشترین حضور را در گفتمان عمومی دارد، این مؤلفه در گفتمان دولتی جایگاهی پایین‌تر دارد. همچنین، گفتمان دولتی با اختصاص ۳۰ تا ۳۴ درصد تمرکز خود به مدیریت منابع و سیاست‌گذاری، جهت‌گیری متمرکز و ساختاریافته از بالا به پایین را دنبال می‌کند. از سوی دیگر، برخی مفاهیم چون «حق بر فضای زیسته» یا «مشارکت» در دو گفتمان عمومی و رسانه‌ای حضوری پررنگ دارند، در حالی‌که در گفتمان دولتی بیشتر به صورت نمادین یا گزینشی مطرح شده‌اند. این تمایز، نشان‌دهنده تضاد بنیادین در تلقی از «مشارکت» است: در گفتمان عمومی، مشارکت امری مطالبه‌گرانه و ریشه‌دار در زیست‌جهان مردم است؛ در گفتمان دولتی، مشارکت به ابزاری برای کسب مقبولیت پروژه‌ها تقلیل یافته است.

در مجموع، تحلیل مقایسه‌ای گفتمان‌ها نشان می‌دهد که تعامل میان آن‌ها بیشتر به شکل یک رابطه‌ی نامتقارن و در بسیاری موارد تضادآمیز ظاهر شده است. در حالی‌که گفتمان عمومی خواهان بازتوزیع فضا و منابع بر اساس عدالت و حضور فعال شهروندان است، گفتمان دولتی همچنان رویکردی تمرکزگرا و فن‌سالار دارد. گفتمان رسانه‌ای نیز گاه در مقام واسطه‌ای انتقادی عمل کرده و گاه با

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۱، ۶۳-۸۳، پاییز ۱۴۰۴.

رویکردی مصلحت‌گرایانه به هر دو سو متمایل شده است. بنابراین، برای تحقق حق به شهر در ایران، لازم است نه تنها به تعامل گفتمان‌ها میدان داده شود، بلکه به اصلاح ساختاری در سیاست‌گذاری و درک «شهر به‌مثابه حق» توجه شود.

بررسی تعامل و تضادهای گفتمانی

در تحلیل گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی پیرامون حق به شهر، تعامل و تضاد این گفتمان‌ها در دستیابی به عدالت اجتماعی و اقتصادی اهمیت ویژه‌ای دارد (جدول شماره ۷). هر گفتمان با اهداف و رویکردهای خاص خود، به نحوی به بیان یا محدودیت این حق می‌پردازد و همین تفاوت‌ها موجب تضاد یا هم‌افزایی میان آن‌ها می‌شود.

الف-گفتمان رسانه‌ای و عمومی: گفتمان‌های رسانه‌ای و عمومی اغلب با ایجاد آگاهی اجتماعی و برانگیختن مطالبات عمومی، بر ضرورت تغییرات در سیاست‌ها و توجه بیشتر به نیازهای شهروندان تأکید دارند. این گفتمان‌ها می‌توانند از طریق پوشش مشکلات شهری مانند توزیع نابرابر منابع، دولت را به پاسخ‌گویی در برابر افکار عمومی وادارند. برای مثال، رسانه‌ها با بازتاب نابرابری‌های شهری و مشکلات پروژه‌هایی نظیر مسکن مهر، به تقویت گفتمان عمومی و مشارکت مدنی کمک کرده و دولت را تحت فشار می‌گذارند تا پاسخگوی نیازهای جامعه باشد (کامیار راد و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۶۲).

ب-گفتمان دولتی و محدودیت‌های آن: در مقابل، گفتمان دولتی با محدودیت‌هایی همچون بودجه و اولویت‌های کلان اقتصادی مواجه است و همین امر اغلب باعث می‌شود که نتواند به طور کامل به مطالبات عمومی و رسانه‌ای پاسخ دهد. دولت به‌عنوان نهاد اصلی تخصیص منابع و تنظیم سیاست‌های شهری، با تمرکز بر پروژه‌های خاص، گاهی تضادهایی با گفتمان‌های رسانه‌ای و عمومی ایجاد می‌کند. برای مثال، پروژه‌هایی که باهدف توسعه مسکن در مناطق حاشیه‌ای اجرا می‌شوند، به دلیل عدم تأمین زیرساخت‌های کافی، انتقادات گفتمان رسانه‌ای را به دنبال دارند که بر عدالت اجتماعی و توزیع عادلانه منابع تمرکز دارد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۶).

ج-تعاملات سازنده و تنش‌های تضادآمیز: در شرایطی، تعاملات میان این گفتمان‌ها می‌تواند سازنده باشد و به بهبود شرایط شهری کمک کند. برای مثال، همراهی رسانه‌ها و گفتمان عمومی با فشار اجتماعی بر دولت می‌تواند به تغییرات مثبت در سیاست‌ها منجر شود. اما در مواقعی که اهداف و رویکردهای این گفتمان‌ها در تضاد قرار می‌گیرد، می‌تواند مانع تحقق عدالت شهری شود و توزیع منابع را تحت تأثیر قرار دهد (کامیار راد و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۶۴).

جدول ۷. تحلیل تطبیقی نهایی گفتمان‌ها در چارچوب مؤلفه‌های حق به شهر

گفتمان	تمرکز اصلی	نقاط قوت کلیدی	نقاط ضعف یا غیبت معنادار
رسانه‌ای	عدالت اقتصادی، نقد وضعیت	پوشش مفاهیم متنوع	کم‌رنگ بودن در سیاست‌گذاری مستقیم
عمومی	مشارکت عمومی، شفافیت	تاکید بر مطالبات مردمی	ضعف در تأثیرگذاری ساختاری
دولتی	سیاست‌گذاری، توسعه زیرساخت	ابزار اجرایی و قدرت قانونی	ناتوانی در پاسخ به مطالبات عمومی

بر اساس جدول شماره ۷، گفتمان رسانه‌ای در تمامی مؤلفه‌های مورد بررسی (به‌جز سیاست‌گذاری شهری و توسعه زیرساخت) حضور فعال دارد، در حالی که گفتمان عمومی تنها در عدالت فضایی و نقد مدیریت شهری سهم دارد. این امر نشان می‌دهد که رسانه‌ها به‌عنوان حلقه‌ی اتصال مطالبات عمومی و نهادهای دولتی نقش پررنگ‌تری در بازنمایی چندوجهی مسئله‌ی حق به شهر ایفا می‌کنند برای روشن‌تر شدن نقاط تمرکز و کاستی‌های هر گفتمان، جدول شماره ۸ به‌صورت خلاصه دیدگاه و عملکرد آن‌ها را در نسبت با حق به شهر ارائه می‌دهد.

تحلیل گفتمانی-اقتصادی حق به شهر ... / غلامی و همکاران

نقش گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی در توزیع اقتصادی و اجتماعی ایران به طور اساسی از اهداف و شیوه‌های مختلف این گفتمان‌ها در تأثیرگذاری بر منابع شهری و عدالت اجتماعی ناشی می‌شود. هر یک از این گفتمان‌ها با رویکردی متفاوت به مفهوم حق به شهر پرداخته و در شکل‌گیری سیاست‌های توزیع منابع تأثیر دارد.

۱. نقش گفتمان رسانه‌ای: گفتمان رسانه‌ای در ایران باهدف آگاهی‌بخشی و برجسته‌سازی نابرابری‌ها، به ابزار قدرتمندی برای ایجاد فشار اجتماعی تبدیل شده است. رسانه‌ها با بازتاب مشکلات شهری مانند کمبود خدمات عمومی، به افکار عمومی کمک می‌کنند تا به درک دقیقی از نابرابری‌ها و مشکلات شهری دست یابند و با ایجاد فشار اجتماعی، دولت را به تغییر در سیاست‌های خود وادار کنند. این گفتمان می‌تواند سیاست‌گذاران را به تخصیص عادلانه‌تر منابع برای مناطق محروم‌تر ترغیب نماید و از این طریق نقش مؤثری در توزیع عادلانه منابع ایفا کند.

۲. نقش گفتمان عمومی: گفتمان عمومی که شامل اعتراضات و مشارکت‌های مردمی است، به‌عنوان ابزاری برای بیان مطالبات مردم و اعمال فشار بر دولت برای تخصیص عادلانه منابع شهری عمل می‌کند. این گفتمان در واکنش به مشکلات اقتصادی و اجتماعی شکل گرفته و از طریق تجمعات، نظرسنجی‌ها و اعتراضات عمومی، به دولت فشار می‌آورد تا دسترسی به امکانات و زیرساخت‌ها را بهبود بخشد. برای مثال، اعتراضات مردمی در شهرهایی مانند تهران و مشهد برای دسترسی به مسکن و خدمات عادلانه، نمونه‌ای از تأثیر گفتمان عمومی بر تخصیص منابع است.

۳. نقش گفتمان دولتی: گفتمان دولتی تلاش می‌کند با سیاست‌گذاری و برنامه‌های اجرایی، منابع را بر اساس نیازهای عمومی تخصیص دهد. بااین‌حال، محدودیت‌های بودجه‌ای و اولویت‌های سیاسی اغلب مانع از تحقق عدالت کامل در توزیع منابع می‌شود. سیاست‌هایی مانند مسکن مهر که باهدف تأمین مسکن ارزان برای اقشار کم‌درآمد اجرا شده، نمونه‌ای از تلاش دولت در این راستا است. بااین‌حال، تمرکز این پروژه‌ها بر مناطق خاص و کمبود زیرساخت‌های کافی، باعث شده است که عدالت اقتصادی و اجتماعی در این مناطق به طور کامل محقق نشود.

در نهایت، گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی هر کدام نقش متمایزی در توزیع اقتصادی و اجتماعی ایران ایفا می‌کنند. تعامل سازنده این گفتمان‌ها می‌تواند به بهبود عدالت شهری و توزیع عادلانه منابع منجر شود؛ درحالی‌که تضادها و محدودیت‌های موجود، مانع از تحقق کامل عدالت می‌شود. هماهنگی میان این گفتمان‌ها برای ارتقای عدالت اجتماعی و اقتصادی در شهرهای ایران ضروری است.

نقش نوآوری در بهبود توزیع اقتصادی و اجتماعی

در تحلیل گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی پیرامون حق به شهر، می‌توان از راهکارهای نوآورانه برای بهبود توزیع منابع و کاهش نابرابری‌های شهری بهره برد. استفاده از فناوری‌های نوین و پلتفرم‌های دیجیتال در این راستا، امکان تعامل بهتر میان شهروندان، دولت و رسانه‌ها را فراهم کرده و به تسهیل سیاست‌گذاری‌های شهری کمک می‌کند.

۱. افزایش کارایی سیاست‌های توزیع منابع با بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال: دولت و سازمان‌های شهری می‌توانند از فناوری‌های دیجیتال برای شناسایی نابرابری‌های اقتصادی-اجتماعی و تحلیل بهتر توزیع منابع استفاده کنند. به‌کارگیری این فناوری‌ها در جمع‌آوری داده‌های شهری، کمک می‌کند تا مناطق نیازمند به منابع و خدمات شناسایی و مورد توجه قرار گیرند. این نوآوری می‌تواند به بهبود تخصیص عادلانه‌تر منابع در مناطق مختلف شهری منجر شود و در نهایت عدالت اقتصادی را تقویت کند. به‌عنوان نمونه، مطالعات نشان داده‌اند که داده‌های بزرگ در برنامه‌ریزی شهری نقشی کلیدی در شناسایی نابرابری‌ها ایفا می‌کنند و به افزایش شفافیت در تخصیص منابع کمک می‌کنند (Batty, 2013:55).

۲. تقویت تعاملات گفتمان رسانه‌ای و عمومی با پلتفرم‌های دیجیتال: ایجاد پلتفرم‌های آنلاین برای ارتباط مستقیم میان شهروندان، رسانه‌ها و سیاست‌گذاران، می‌تواند راهکاری نوآورانه جهت بهبود تبادل اطلاعات و کاهش شکاف میان مردم و دولت باشد. این پلتفرم‌ها به شهروندان این امکان را می‌دهند تا نظرات و مشکلات خود را به‌صورت مستقیم با مسئولان شهری در میان بگذارند و

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۱، ۶۳-۸۳، پاییز ۱۴۰۴.

در عین حال، رسانه‌ها نیز می‌توانند بازتابی از خواسته‌های مردم را ارائه دهند. مطالعات نشان می‌دهند که چنین پلتفرم‌هایی موجب افزایش مشارکت عمومی و نظارت بر عملکرد سیاست‌گذاران می‌شوند (Townsend, 2013: 237-241, 248-251).

۳. پروژه‌های هوشمندسازی شهری و توسعه پایدار: توسعه زیرساخت‌های شهری هوشمند، نظیر سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی بهینه و مدیریت منابع انرژی، می‌تواند به‌عنوان بخشی از سیاست‌های دولت و جامعه مدنی برای کاهش نابرابری‌ها و بهبود کیفیت زندگی شهری مطرح شود. هوشمندسازی شهری به تخصیص منابع مؤثرتر و کارآمدتر کمک می‌کند و به توزیع بهتر منابع اقتصادی در شهر منجر می‌شود. پروژه‌های شهری هوشمند نه تنها بهره‌وری اقتصادی را افزایش می‌دهند، بلکه عدالت اجتماعی را نیز بهبود می‌بخشند (Townsend, 2013: 155-159).

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

پژوهش حاضر با هدف تحلیل و مقایسه‌ی سه گفتمان رسانه‌ای، عمومی و دولتی درباره‌ی «حق به شهر» در ایران و نحوه‌ی بازنمایی عدالت شهری و توزیع منابع صورت گرفت. داده‌های کیفی گردآوری شده از ۲۰۶ سند (شامل ۱۵۳ متن رسانه‌ای، ۲۹ متن عمومی و ۲۴ سند دولتی) نشان می‌دهند که سهم گفتمان رسانه‌ای با ۷۴.۳ درصد، به‌مراتب بیشتر از سایر گفتمان‌هاست؛ این در حالی است که گفتمان عمومی تنها ۱۴.۱ درصد و گفتمان دولتی ۱۱.۶ درصد اسناد را دربرمی‌گیرد. این نسبت‌ها در جدول ۱ آورده شده و نمودار ۱ نیز آن را به‌صورت بصری نمایش داده است. بر اساس تحلیل محتوایی انجام‌شده، گفتمان رسانه‌ای عمدتاً نقش افشاگر و انتقادی ایفا می‌کند؛ گفتمان عمومی بر تجربه زیسته و مطالبات میدانی متمرکز است و گفتمان دولتی عمدتاً از بالا به پایین و از منظر امنیت و توسعه نظم‌گرا به مسأله عدالت شهری می‌نگرد. در جدول ۸، مقایسه تطبیقی میان عملکرد هر سه گفتمان نسبت به مؤلفه‌های تحلیل گفتمان آورده شده است. این جدول نشان می‌دهد که گرچه هر سه گفتمان به نوعی در بازنمایی مفهوم حق به شهر مشارکت دارند، اما میزان تأکید و زاویه نگاه آن‌ها متفاوت است.

جدول ۸. مقایسه گفتمان‌ها بر اساس مؤلفه‌های تحلیلی

مؤلفه تحلیلی	گفتمان رسانه‌ای	گفتمان عمومی	گفتمان دولتی
عدالت اجتماعی	برجسته‌سازی نابرابری‌ها، تأکید بر فقر شهری	بازنمایی نابرابری از طریق تجربه‌های شخصی	رویکرد امنیتی و نظم‌محور، نه عدالت‌محور
سیاست‌گذاری شهری	انتقاد از سیاست‌های ناکارآمد، مطالبه سیاست‌های مشارکتی	عدم دسترسی به ساختار سیاست‌گذاری، نقد گاه‌به‌گاه	تمرکز بر توسعه فیزیکی و کلان پروژه‌ها
مشارکت شهروندی	حمایت از مشارکت مدنی و دیجیتال	مشارکت میدانی، واکنش‌محور	نادیده‌انگاری یا تحدید مشارکت مردمی
روایت «حق به شهر»	مفهومی انتقادی و مطالبه‌گر	مفهومی هویتی، زیسته و روزمره	مفهوم توسعه‌ای، کنترل‌شده و رسمی

با هدف انسجام‌بخشی به تحلیل، جدول ۹ به‌عنوان جدول نهایی جمع‌بندی، عملکرد سه گفتمان را به‌صورت سطحی (کیفی نسبی) ارزیابی کرده و تفاوت‌های اساسی آن‌ها در پنج مؤلفه کلیدی را نمایش می‌دهد:

جدول ۹. جمع‌بندی تطبیقی سه گفتمان در مواجهه با مؤلفه‌های «حق به شهر»

مؤلفه‌ها / گفتمان‌ها	گفتمان رسانه‌ای	گفتمان عمومی	گفتمان دولتی
عدالت اجتماعی	بالا ↑ (نقد وضع موجود و بازنمایی مسائل اجتماعی)	متوسط ↑ (برخورد احساسی و موردی با نابرابری)	پایین ↓ (تمرکز بر نظم و امنیت به جای عدالت)
سیاست‌گذاری شهری	پایین ↓ (فاقد قدرت اجرایی و تأثیر مستقیم)	بسیار پایین ↓ (مشارکت محدود در سیاست‌گذاری)	بالا ↑ (تصمیم‌گیری‌های کلان، با چالش پاسخ‌گویی)
شفافیت و پاسخ‌گویی	بالا ↑ (افشای ناکارآمدی‌ها)	متوسط ↑ (تجربه زیسته، فاقد تحلیل عمیق)	پایین ↓ (اطلاعات گزینشی، پاسخ‌گویی محدود)
مشارکت شهروندی	متوسط ↑ (دعوت به کنش‌گری مدنی)	بالا ↑ (حضور میدانی، شبکه‌های اجتماعی)	بسیار پایین ↓ (رویکرد دستوری)

تحلیل گفتمانی-اقتصادی حق به شهر ... / غلامی و همکاران

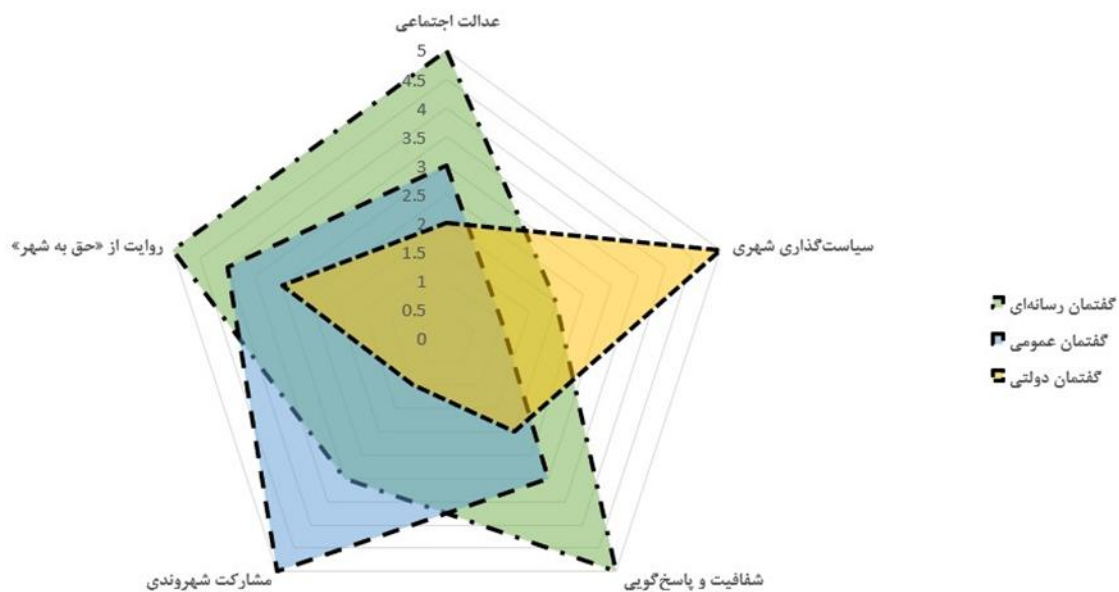
مؤلفه‌ها / گفتمان‌ها	گفتمان رسانه‌ای	گفتمان عمومی	گفتمان دولتی
روایت از «حق به شهر»	عدالت‌محور، مطالبه‌گرانه	تجربه‌محور، هویتی	توسعه‌محور، نظم‌گرا

تحلیل این جدول‌ها و نمودارها به‌وضوح نشان می‌دهد که گفتمان رسانه‌ای بیشترین ظرفیت را برای نقد وضع موجود و طرح مطالبات مردمی دارد، اما فاقد جایگاه اجرایی است. گفتمان عمومی نیز گرچه ظرفیت بالایی در بازنمایی تجربه زیسته و خواسته‌های شهروندان دارد، اما به دلیل پراکندگی و فقدان ساختار سازمان‌یافته، نمی‌تواند در سیاست‌گذاری اثرگذار باشد. در مقابل، گفتمان دولتی علی‌رغم در اختیار داشتن ابزارهای اجرایی، عمدتاً درکی محدود، تک‌ساحتی و کنترل‌گرا از عدالت شهری دارد.

شکل شماره ۴ نمودار راداری، نمایی مقایسه‌ای از نحوه مواجهه‌ی سه گفتمان اصلی (رسانه‌ای، عمومی و دولتی) با پنج مؤلفه‌ی کلیدی «حق به شهر» ارائه می‌دهد. داده‌های نمودار بر اساس تحلیل کیفی-مضمونی اسناد گردآوری‌شده از جامعه آماری استخراج شده‌اند. بر اساس این نمودار:

- گفتمان رسانه‌ای بیشترین تمرکز را بر عدالت اجتماعی، شفافیت و روایت انتقادی از حق به شهر دارد.
- گفتمان عمومی مشارکت شهروندی و تجربه زیسته را برجسته می‌سازد.
- گفتمان دولتی بیشترین تمرکز را بر سیاست‌گذاری شهری و مفهوم نظم‌گرایانه‌ی توسعه دارد.

تفاوت شدت هر مؤلفه در سه گفتمان نشان‌دهنده‌ی گسل‌های معنایی و رویکردی میان آن‌هاست که در تدوین سیاست‌های شهری باید به آن توجه شود.

شکل ۴. مقایسه تطبیقی سه گفتمان (رسانه‌ای، عمومی و دولتی) در مواجهه با مؤلفه‌های کلیدی «حق به شهر»

بطور کلی یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که گفتمان‌های رسانه‌ای، عمومی و دولتی هر یک تأثیر متفاوتی بر حق به شهر و عدالت شهری در ایران دارند. این نتایج در برخی موارد با پژوهش‌های پیشین همخوانی دارد و در برخی موارد تفاوت‌هایی با آن‌ها نشان می‌دهد. از جمله موارد همخوانی، نقش رسانه‌ها در افزایش آگاهی عمومی و ایجاد فشار اجتماعی بر سیاست‌گذاران است، که مشابه تجربیات کشورهایمانند برزیل و هند، تأثیر بسزایی در مطالبه‌گری شهروندان داشته است. همچنین، یافته‌های این پژوهش بر اهمیت گفتمان عمومی در تقویت مشارکت مدنی تأکید دارد، که این امر نیز با نتایج مطالعاتی که به تأثیر اعتراضات و فعالیت‌های اجتماعی در تغییر سیاست‌های شهری پرداخته‌اند، مطابقت دارد. افزون بر این، چالش‌های پیش روی گفتمان دولتی، همچون محدودیت‌های اقتصادی و فشارهای سیاسی، پیش‌تر در مطالعات مربوط به سیاست‌گذاری شهری در کشورهای در حال توسعه نیز مورد توجه قرار گرفته است.

با این حال، برخی یافته‌های این پژوهش با مطالعات پیشین تفاوت‌هایی نشان می‌دهد. برخلاف پژوهش‌هایی که بر تأثیرگذاری رسانه‌های مستقل بر سیاست‌گذاری شهری تأکید داشته‌اند، این پژوهش نشان می‌دهد که در ایران، رسانه‌های مستقل تأثیر محدودی در فرآیند تصمیم‌گیری دارند، که این امر می‌تواند ناشی از محدودیت‌های ساختاری و کنترل‌های دولتی باشد. همچنین، در حالی که بسترهای دیجیتال در برخی کشورها به‌عنوان ابزاری برای تقویت گفت‌وگوهای عمومی و تسهیل ارتباط بین شهروندان و نهادهای دولتی مورد استفاده قرار گرفته‌اند، این پژوهش نشان می‌دهد که در ایران، این بسترها هنوز به‌طور گسترده برای مطالبه‌گری شهری به کار گرفته نشده‌اند، که این مسئله ممکن است به دلیل محدودیت‌های فنی، نظارتی و کمبود آگاهی عمومی باشد. علاوه بر این، برخلاف برخی مطالعات که بر هم‌افزایی میان گفت‌وگوهای رسانه‌ای، عمومی و دولتی تأکید کرده‌اند، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در ایران، این گفت‌وگوها اغلب در تعارض با یکدیگر قرار دارند و به‌جای تعامل، به‌صورت مجزا عمل می‌کنند، که این امر خود به تشدید نابرابری‌های شهری منجر شده است.

بنابراین، در حالی که این پژوهش بر اهمیت گفت‌وگوهای رسانه‌ای و عمومی در مطالبه‌گری شهری تأکید دارد، تفاوت‌های مشاهده‌شده در مقایسه با مطالعات پیشین نشان می‌دهد که عوامل ساختاری، سیاسی و اجتماعی خاص ایران بر نحوه عملکرد این گفت‌وگوها تأثیرگذار هستند. از این‌رو، برای دستیابی به عدالت شهری، ضروری است که راهکارهایی متناسب با شرایط محلی تدوین شود که ضمن کاهش تعارضات گفت‌وگویی، به افزایش هم‌افزایی میان رسانه‌ها، جامعه مدنی و نهادهای دولتی بینجامد.

در مجموع نتایج و پیشنهادات ارائه‌شده می‌توانند به‌عنوان چارچوبی برای سیاست‌گذاران و جامعه مدنی جهت بهبود عدالت شهری در ایران مورد استفاده قرار گیرند. این پژوهش نشان داد که تعامل میان گفت‌وگوهای رسانه‌ای، عمومی و دولتی می‌تواند به تحقق عدالت شهری کمک کند. پیشنهادات زیر برای تقویت این تعاملات ارائه می‌شود:

- توسعه پلتفرم‌های دیجیتال: ایجاد و استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال مانند شبکه‌های اجتماعی و برنامه‌های شهروندی می‌تواند به شهروندان امکان دهد که نظرات، درخواست‌ها و مشکلات خود را به صورت مستقیم با مسئولان شهری در میان بگذارند. این ابزارها همچنین می‌توانند به رسانه‌ها کمک کنند تا بازتاب دقیقی از خواسته‌های مردمی ارائه دهند و به این ترتیب، فشار اجتماعی و تقاضای عمومی برای عدالت شهری را افزایش دهند.
- افزایش شفافیت در سیاست‌گذاری‌ها و فرایندهای دولتی: رسانه‌ها و سازمان‌های جامعه مدنی می‌توانند با همکاری نزدیک، موضوعات مرتبط با عدالت شهری و توزیع نابرابر منابع را پیگیری کنند و به‌صورت مستمر بر عملکرد دولت در این زمینه نظارت داشته باشند. این همکاری می‌تواند به افزایش شفافیت و ارتقای کیفیت سیاست‌های شهری منجر شود.
- تدوین سیاست‌های پایدار باتکیه بر نیازهای عمومی و بازخورد مستمر: توصیه می‌شود دولت سیاست‌هایی را تدوین کند که به‌جای تمرکز بر پروژه‌های مقطعی، به تحقق عدالت پایدار شهری بپردازند. برای این منظور، استفاده از نظرسنجی‌های عمومی و دریافت بازخورد مستمر از شهروندان می‌تواند به سیاست‌گذاران کمک کند تا به نیازهای واقعی جامعه پاسخ دهند و سیاست‌های اجرایی را با بازخوردهای مردمی به‌روزرسانی کنند.
- توسعه زیرساخت‌های شهری هوشمند: بهره‌گیری از فناوری‌های نوین برای کاهش نابرابری‌ها و توزیع عادلانه منابع می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی شهری کمک کند. توصیه می‌شود که دولت و بخش خصوصی با سرمایه‌گذاری در این حوزه‌ها، شهرها را به سمت هوشمندسازی و توزیع بهینه منابع سوق دهند.
- تقویت رسانه‌های مستقل: حمایت از رسانه‌های مستقل می‌تواند به بازتاب بهتر نظرات عمومی و واقعیت‌های جامعه کمک کند. رسانه‌های مستقل با انتشار اخبار بی‌طرفانه و تحلیل‌های منصفانه می‌توانند به افزایش آگاهی عمومی و نظارت بر عملکرد دولت کمک کنند. برای این منظور، تأمین منابع مالی و ایجاد محیطی امن برای فعالیت این رسانه‌ها ضروری است. همچنین، حمایت

تحلیل گفتمانی-اقتصادی حق به شهر ... / غلامی و همکاران

از آموزش خبرنگاران برای پوشش موضوعات مرتبط با عدالت اجتماعی و شهری می‌تواند تأثیرگذاری این رسانه‌ها را افزایش دهد.

- ایجاد شفافیت در فرایندهای دولتی: انتشار عمومی داده‌های مربوط به توزیع منابع شهری و بودجه‌ها، گامی اساسی در افزایش شفافیت است. دولت‌ها می‌توانند با ایجاد پایگاه‌های داده آنلاین، اطلاعات مربوط به تخصیص منابع، پروژه‌های عمرانی و میزان پیشرفت آن‌ها را در دسترس عموم قرار دهند. این اقدام نه تنها اعتماد عمومی را افزایش می‌دهد، بلکه امکان نظارت شهروندان و سازمان‌های جامعه مدنی بر تصمیم‌گیری‌های دولتی را فراهم می‌کند. همچنین، شفافیت در فرایندهای دولتی می‌تواند به کاهش فساد اداری و بهبود کیفیت سیاست‌گذاری‌ها منجر شود.

حامی مالی

هیچ پشتیبانی مالی وجود ندارد.

سه‌م نویسنده‌گان در پژوهش

این پژوهش مستخرج از رساله دکترای آقای سعید غلامی (نویسنده اول) با عنوان «تحلیل گفتمان حق به شهر در ایران با تاکید بر فضای شهری» به راهنمایی خانم دکتر آتوسا مدیری (نویسنده دوم و مسئول) و مشاوره جناب آقای دکتر علی طیبی (نویسنده سوم) در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی است.

تضاد منافع

نویسنده‌گان اعلام می‌دارند هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این پژوهش ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسنده‌گان از همه افراد، به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکت آنها در این مقاله تشکر و قدرانی می‌نمایند.

منابع

- احمدی، محمد؛ حاتمی‌نژاد، حسین؛ پوراحمد، احمد؛ زیاری، کرامت‌الله؛ و زنگنه شهرکی، سعید. (۱۳۹۸). بررسی و تحلیل متغیرهای حق به سلامت شهری (مطالعه موردی: شهر بجنورد). پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۷(۲)، ۲۸۵-۳۰۹.
- آخوندزادینی، مصطفی (۱۴۰۰). ارزیابی تحولات محدوده بافت تاریخی شهر یزد از منظر مفهوم حق به شهر، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، به راهنمایی دکتر سحر ندایی طوسی، دانشگاه شهید بهشتی.
- ارغان، عباس؛ و شعبانی، محمد. (۱۳۹۶). از رشد شهر تا توسعه پایدار شهری و بررسی بعد زیست محیطی کلان شهر تهران. کنفرانس پژوهش‌های معماری و شهرسازی اسلامی و تاریخی ایران.
- اشتیاقی، معصومه؛ شارع پور، محمود؛ و فاضلی، محمد. (۱۴۰۰). بررسی بایسته‌های حق به شهر در فرایند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه شهرها (موردی توسعه حمل و نقل شهر تهران). راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۰(۲)، ۲۲۳-۲۵۷.
- ایزدخواستی، حجت؛ عرب مازار، عباس؛ و خواجه، علیرضا. (۱۳۹۸). تحلیل اثرات اصلاح مالیات‌های زیست محیطی و ساختار مخارج دولت بر رشد اقتصادی و رفاه: رویکرد الگوی تعادل عمومی. فصلنامه تحقیقات اقتصادی، ۵۴(۴)، ۸۲۱-۸۴۶.
- بوستان احمدی، وحید. (۱۴۰۰). ارائه الگوی شهر عادل با رویکرد حق به شهر (مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران)، رساله دکتری، مرکز تحصیلات تکمیلی، گروه جغرافیا.
- توکل نیا، محمدرضا و اکبریان، محمدعلی (۱۳۹۰). جهانی شدن، فرصت یا تهدید برای محیط زیست. مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۲(۵)، ۹۷-۱۲۰.
- حبیبی، سید محسن و امیری، مریم. (۱۳۹۴). حق به شهر؛ شهر موجود و شهر مطلوب آنچه که هست و آنچه که باید باشد. پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران، ۵(۲)، ۳۰-۹.

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۱، ۶۳-۸۳، پاییز ۱۴۰۴.

حسین پور رندی، ابراهیم عباس زاده؛ محمدعلی زاده؛ علیرضا اقدم؛ و حیاتی، صفر. (۱۴۰۳). مطالعه جامعه‌شناختی نقش مداخله‌گرایانه سرمایه اجتماعی در تأثیرگذاری حکمرانی خوب بر ادراک حق به شهر (مورد مطالعه شهروندان بالای بیست سال شهر ماکو). علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۲۱(۴)، ۲۷۳-۲۹۹.

حیدری، فردین و زارعی، مجید. (۱۳۹۸). مفهوم حق به شهر و ارتباط آن با طراحی شهری شهروندمدار؛ تطبیق هنجارهای جامع بیان‌گر شهروندمداری، با شاخص‌های کیفی طراحی شهری. منظر، ۱۱(۴۶)، ۱۴-۲۳.

خدایاری مطلق، صفیه؛ شارع پور، محمود؛ و تولایی، نوین. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری بر میزان تحقق حق به شهر (مورد مطالعه: شهر بابلسر). جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۴(۹)، ۱۸۹-۲۲۵.

دیانک شوری، سارا. (۱۳۹۷). تحلیل بازساخت مناسبات فضایی در چارچوب نظریه حق به شهر مطالعه موردی: فضاهای منتخب تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور استان تهران، مرکز پیام نور تهران جنوب.

رضادوست، کریم؛ شهریار، مرضیه؛ و مدنی فر، خلیل. (۱۴۰۲). واکوی فرایندهای شکل‌گیری حوزه عمومی در فضای مجازی با رویکرد مردم‌نگاری انتقادی. جامعه فرهنگ رسانه، ۱۲(۴۷)، ۱۵۳-۱۸۰.

روزنامه اعتماد (۱۴۰۰/۰۸/۱۷). زنان و حق بر شهر یک اصل پایدار و نیاز اجتماعی. ساعت ۱۱:۵۵ بعدظهر.

زمانی، رؤیا و اکبری، علی. (۱۴۰۰). امکان سنجی احداث فضای عمومی شهری در شهرک مسکونی مهاجران اراک مبتنی بر نظریه حق به شهر. معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۱۴(۳۶)، ۶۴-۷۸.

سالاری، محمد و صفوی سهری، مریم. (۱۳۹۶). نقش نهاد شورای اسلامی شهر در اعتدالی حقوق شهروندی (مورد مطالعه: شورای اسلامی شهر تهران). اقتصاد و مدیریت شهری سال پنجم تابستان ۱۳۹۶ شماره ۱۹، ۱۱۳-۱۳۱.

سایت خبری تحلیلی زیتون (۱۳۹۶/۰۲/۱۸). از «حق به شهر» تا ۳۰ درصد کابینه. ساعت: ۱۴:۱۶ بعدظهر.

سلطان ملکی، رضا؛ الهی، مسعود؛ و داودیور، زهره. (۱۴۰۳). تحلیل فضایی تحقق اندیشه حق به شهر در شهرهای کوچک مطالعه موردی: شهرهای غرب استان مازندران. مجله شهر پایدار، ۷(۱)، ۷۹-۹۶.

سلیمانی، مسعود و وثوقی، منصور. (۱۳۹۵). عوامل مؤثر بر استفاده از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظارت بر عملکرد دولت در فرایند توسعه محلی. توسعه محلی (روستائی-شهری)، ۸(۲)، ۲۲-۱۹۹.

سمیعی، جواد و بزی، خدارحم. (۱۴۰۲). تحلیل و ارزیابی وضعیت شاخص‌های حکمروایی شهری در کشورهای جهان سوم با تأکید بر شهرهای ایران (گرگان). فصلنامه اکولوژی انسانی، ۲(۳)، ۲۲۴-۲۴۱.

شیخی، سینا. (۱۴۰۲). بررسی موانع حکمرانی مردمی در ایران و ارائه راهکارهایی برای ارتقای نقش مردم در حکمرانی. (۱۸۹۲۹). ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۳۱(۲)، ۱۸۹۲۹.

صفری، کیهان. (۱۴۰۲). مکانیسم بازار و قدرت بر شهر: فرودست‌سازی به مدد سلب مالکیت از شهروندان. مطالعات جامعه‌شناختی (نامه علوم اجتماعی سابق)، ۳۰(۲)، ۱۶۵-۱۸۴.

علاءالدینی، پویا؛ جمشیدی نسب، مریم. (۱۳۹۵). مسکن مهر و حق به شهر جماعت‌های جدید: مطالعه موردی پروژه پرنده. توسعه محلی (روستا-شهری)، دوره ۷، شماره ۲، مهر ۱۳۹۴، صفحه ۲۴۱-۲۵۸.

فلاح منشادی، الهام؛ روحی، امیر؛ فلاح منشادی، افروز. (۱۳۹۴). تحلیل و بررسی اقدامات لازم برای اجرایی شدن حمل و نقل یکپارچه شهری در کلانشهرها؛ نمونه موردی: شهر تهران. فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۶(۲۰)، ۸۳-۹۸.

فلاحی گیلان، روح‌الله؛ پروین، ستار؛ و کلدی، علیرضا. (۱۴۰۳). موانع حق بر شهر معلولان جسمی - حرکتی شهر تهران. اقتصاد و برنامه ریزی شهری، ۵(۳)، ۱۲۴-۱۴۳.

کامیار راد، ساناز؛ هداوند، مهدی؛ و کامیار راد، صفرعلی. (۱۴۰۰). حق بر شهر. پژوهش حقوق عمومی، ۲۲(۷۰)، ۲۵۰-۲۸۲.

محمدی، فریبرز؛ پروین، ستار؛ و رستگار، یاسر. (۱۳۹۷). چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن و تأثیر آن بر شکل‌گیری ناهنجاریهای اجتماعی (مطالعه موردی مسکن مهر پرنده). برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۹(۳۶)، ۱۴۲-۱۷۵.

یزدانی، محمدحسن؛ عباسی، رسول؛ و زادولی، فاطمه. (۱۴۰۲). ارزیابی وضعیت شاخص‌های حق به شهر (نمونه موردی: مناطق پنج‌گانه شهر اردبیل). جغرافیا و روابط انسانی، ۶(۲)، ۱۳۹-۱۲۵.

Afrouz, M., & Sajadzadeh, H. (2024). Analyzing the concept of the right to the city in spatial representations of urban development plans Qazvin city. Geographical planning of space quarterly journal, 14 (3), 79-99.

Amerian, M. (2021). Impact Assessment of Pedestrian Project in Tehran, with focus on the Right to the City Discourse, a Content Analysis Study. Space Ontology International Journal, 10(1), 17-26.

Batty, M. (2013). The New Science of Cities. MIT Press.

Bradlow, B. H. (2024). Urban social movements and local state capacity. World Development, 173, 106415.

تحلیل گفتمانی-اقتصادی حق به شهر ... / غلامی و همکاران

- Castells, M. (2010). [The Power of Identity](#), 2010 Edition. Wiley-Blackwell.
- Dupont, V. D. (2011). [The dream of Delhi as a global city](#). International Journal of Urban and Regional Research, 35(3), 533-554.
- Ebrahimi, M., Alavi, A., Meshkini, A., & Sadri, H. (2023). [A narrative from the right to the city in Iran: the theoretical-practical continuum of urban development in Bandar Abbas](#). GeoJournal, 88(4), 3727-3748.
- Fairclough, N. (1992). [Discourse and Social Change](#). Cambridge: Polity Press.
- Gee, J. P. (2014). [An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method](#). Routledge.
- Gleeson, B. (2014). [The urban condition](#). Routledge.
- Harvey, D. (2008). [The Right to the City](#). New Left Review, 53, 23-40.
- Holston, J. (2008). [Insurgent Citizenship: Disjunctions of Democracy and Modernity in Brazil](#). Princeton University Press.
- Huchzermeyer, M. (2018). [The legal meaning of Lefebvre's the right to the city: addressing the gap between global campaign and scholarly debate](#). GeoJournal, 83(3), 631-644.
- Lefebvre, H. (1968). [Le droit à la ville](#). Paris: Anthropos.
- Meshkini, A., zarghamfard, M., & Kahaki, F. (2021). [A comparative study of the right to the city in Iran](#). GeoJournal, 1-18.
- Pilehvar, A. A., & Kamali, N. (2010). [The government and urban structure unsustainability in Iran](#). WIT Transactions on Ecology and the Environment, 129, 41-52.
- Purcell, M. (2002). [Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant](#). GeoJournal, 58, 99-108.
- Purcell, M. (2014). [Possible Worlds: Henri Lefebvre and the Right to the City](#). Journal of Urban Affairs, 36(1), 141-154.
- Safari Shali, R. (2023). [Discourse Analysis of Social Justice Policies in Post-Revolutionary Iran](#). Middle East Critique, 32(4), 447-461.
- Saldaña, J. (2021). [The Coding Manual for Qualitative Researchers](#). Sage.
- Samara, T. R., He, S., & Chen, G. (2013). [Introduction: locating right to the city in the Global South](#). In *Locating right to the city in the Global South* (pp. 1-20). Routledge.
- Townsend, A. (2013). [Smart Cities: Big Data, Civic Hackers, and the Quest for a New Utopia](#). W.W. Norton & Company.
- van Dijk, T. A. (1998). [Ideology: A Multidisciplinary Approach](#). Sage.
- Wodak, R., & Meyer, M. (2015). [Methods of Critical Discourse Studies](#). SAGE.